

Ova publikacija je deo projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj Uniji“ koji u partnerstvu sa Beogradskom otvorenom školom realizuju Podrinjski Antikorupcijski Tim i „Rzav-God save Rzav“ uz podršku Švedske. Izneti stavovi i mišljenja ne predstavljaju nužno i mišljenje donatora.

Podrinjski Antikorupcijski Tim i „Rzav-God save Rzav“

PRIRODNI RESURSI I KORUPTIVNE PRAKSE

LOZNICA - ARILJE 2017

SADRŽAJ

Uvod	5
Eksploatacija šljunka – istraživačka priča 1 „KOPANJE U MUTNOM“	7
Eksploatacija šljunka – istraživačka priča 2 „NASTANAK LOZNIČKIH IMPERIJA - ZAVET ĆUTANJA“	12
Eksploatacija šljunka – istraživačka priča 3 „BILO JEDNOM NA DIVLJEM ZAPADU SRBIJE“	18
Eksploatacija šljunka – istraživačka priča 4 „ARILJE VAN „DOMETA INSPEKCIJSKIH SLUŽBI“	20
Eksploatacija šljunka – Pravni okvir	24
Eksploatacija šuma – Istraživačka priča 1 DUGOROČNA ŠTETA OD PUSTOŠENJA ŠUMA KOŠTA SRBIJU NEKOLIKO MILIJARDI EURA	28
Eksploatacija šuma – Istraživačka priča 2 „POŽARI U UŽIČKOM KRAJU“	31
Eksploatacija šuma – PRAVNI OKVIR	33
ANTIKORUPCIJSKE POLITIKE – INSTRUMENTI ZAŠTITE OD NELEGALNE EKSPLOATACIJE PRIRODNIH RESURSA POLICY BRIEF	37 41

UVOD

Publikacija koja se nalazi pred vama nastala je u okviru projekta „Prirodni resursi i koruptivne prakse“, koji Podrinjski Antikorupcijski Tim iz Loznice i Ekološko udruženje "Rzav-God Save Rzav" iz Arilja, realizuju uz podršku Švedske u okviru programa "Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj Uniji".

Cilj projekta jeste jačanje kapaciteta građanskog društva u borbi protiv zloupotrebe prirodnih resursa i korupcije unutar sektora vodoprivrede i šumarstva kroz podizanje svesti građana i građanskog društva o uzrocima i posledicama zloupotrebe prirodnih resursa i korupcije u oblasti životne sredine u Zapadnoj Srbiji, značaja očuvanja voda i šuma za adaptaciju društva u celini na klimatske promene, kao i unapređenje saradnje građanskog društva i javnog sektora kroz istraživanje, formulisanje i predstavljanje preporuka za Poglavlje 27.

Podrinjski Antikorupcijski Tim se još od 2013. godine bori protiv korupcije u javnim finansijama i zalaže za zaštitu ljudskih i ekoloških prava svih građana Srbije, dok Ekološko udruženje "Rzav-God Save Rzav" od 2012. godine vrši uticaj na primenu Arhuske konvencije u Jugozapadnoj Srbiji, poboljšanje transparentnosti i odgovornosti u oblasti upravljanja energijom, adaptaciji na klimatske promene i smanjenje zagađenja na nivou lokalnih zajednica.

Obzirom da vode i šume predstavljaju opšte dobro i zajedničko bogatstvo, njihovo korišćenje, privredna primena i ekonomsko vrednovanje treba da budu planski usmereni i namenski kontrolisani.

Kroz rad na ovom projektu, Partneri su identifikovali probleme i potrebe koje se odnose na prirodne resurse, na koje ova publikacija želi da pruži adekvatne odgovore.

Preporuke koje sadrži ova publikacija imaju za cilj da :

1. utiču na podizanje kapaciteta organizacija civilnog društva i medija po pitanju antikorupcijske politike u oblasti životne sredine;
2. ukažu na propuste u zakonskim okvirima, nejasnoće i preplitanje nadležnosti, inspekcijски nadzor, kao i na ulogu koje vode i šume imaju u budžetu lokalnih samouprava;
3. predstavljanjem studija slučaja ukažu na sistemske probleme nastale kao posledica nekontrolisane eksploatacije prirodnih resursa.

Proces pristupanja Srbije Evropskoj Uniji ima ogroman uticaj kako na nacionalni tako i na lokalni nivo. Glavni izazov za lokalne vlasti predstavlja implementacija obimnog i ambicioznog poglavlja zaštite životne sredine, prvenstveno u pogledu finansijskih resursa potrebnih za dostizanje evropskih standarda u ovoj oblasti, a zatim i administrativnih. Proces evropskih integracija inače donosi ogromne mogućnosti za poboljšanje stanja životne sredine na lokalnom nivou, što će uticati na unapređenje javnog zdravlja i održivi razvoj. Sprovedenjem zakonskih propisa na polju zaštite životne sredine, otvara se prostor za transparentnost, odgovornost i učešće javnosti na lokalnom nivou.

„Lokalna samouprava je pravo građana da upravljaju javnim poslovima od neposrednog, zajedničkog i opšteg interesa za lokalno stanovništvo, neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika u jedinicama lokalne samouprave, kao i pravo i sposobnost organa lokalne samouprave da, u granicama zakona, uređuju poslove i upravljaju javnim poslovima koji su u njihovoj nadležnosti i od interesa za lokalno stanovništvo.“

Međutim, u jedinicama lokalnih samouprava, nedostatak strateških dokumenata, nizak kvalitet ili njihovo nesprovođenje naročito je vidljiv u zaštiti životne sredine i klimatskih promena, i programskom budžetiranju. Izveštaj za 2016. godinu u kome je izneta ocena da je Srbija „u ranoj fazi priprema u oblasti životne sredine i klimatskih promena“, predstavlja najnižu moguću ocenu.

Na bilateralnom skriningu Republika Srbija je iznela prvu procenu ukupnih troškova sprovođenja koji su predviđeni u Nacionalnoj strategiji za aproksimacije u oblasti životne sredine u iznosu od 10,58 milijardi evra do kraja 2030. godine. Međutim, skorašnje procene govore da se radi o iznosu od preko 15 milijardi eura. Tokom pregovora, Srbija treba da dokaže da primenjuje zakone u praksi odnosno da ima jasan plan kako će postići potpunu implementaciju određenih propisa nakon stupanja u članstvo u EU. S tim u vezi, uloga lokalne samouprave je ključna, s obzirom da je deo nadležnosti prenet na nju putem domaćih propisa.

Inicijativama koje ćemo u narednom periodu uputiti lokalnim samoupravama, a koje se tiču obaveze namenskog trošenja sredstava naknada za korišćenje javnih dobara, kao i inicijativa upućenih Skupštini Republike Srbije za promenu zakonskih okvira, Zakona o budžetskom sistemu, Zakona o vodama, promene Uredbe o utvrđivanju Liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i lista projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu, odnosno obavezu procene uticaja za sve projekte sa liste dva, ukazujemo na propuste koje su prenete na lokalnu samoupravu koje ukoliko se ne dopune, utiču na održivost decentralizacije poslova u životnoj sredini.

KOPANJE U MUTNOM

Već godinama u Loznici niču imperije zasnovane na eksploataciji šljunka i peska iz korita Drine bez adekvatne kontrole državnih organa. U protekloj deceniji na nelegalnoj eksploataciji šljunka i peska na području grada Loznica izgubilo se na desetine miliona dinara. Iz republičke Direkcije za vode navode da nemaju dovoljno raspoloživih inspekcijskih kapaciteta za adekvatnu kontrolu, kao i da eksploatatori uglavnom uredno prijavljuju iskopane količine. A da li je sve zaista tako?

Od 2010. godine na području Grada Loznica izdato je 11 rešenja o izdavanju vodnih saglasnosti za eksploataciju šljunka i peska. Na spisku eksploatatora nalaze se sledeće firme : Stobex doo iz Loznice (od 2016. god. x2), MN doo iz Loznice (od 2011., 2012. i 2015. god), Đorđić iskop iz Lipničkog Šora (od 2015.) , KATKOP sistem iz Loznice (od 2013. i 2015), Munja kop iz Grnčare kod Loznice (od 2012. i 2014.) i SZR Acika Mrgud iz Osečine (od 2014.).

Kao što se vidi sa spiska korisnika eksploatacija u lozničkom kraju, sve do 2014. godine izdate su svega četiri saglasnosti. Pre dve godine ova tema nekako dospeva u žižu javnosti i od tog perioda primetno je da se eksploatatori češće odlučuju da pribavljaju saglasnost o eksploataciji. Međutim, lokalni poznavaoци prilika, pretežno ribolovci tvrde da se šljunak uveliko kopao još od kraja devedesetih. Javnosti je poznat slučaj građanske pobune prilikom pokušaja firme „Stobex“ da prekopava „Žičinu plažu“ u Banji Koviljači. Poznato je i da je delegacija ministarstva inostranih poslova dolazila u Loznicu kada se osim razgraničenja sa Bosnom razgovaralo i o ugroženosti mosta tj, graničnog prelaza na Šepku od nekontrolisane eksploatacije šljunka.

Od 2010. godine za 11 izdatih vodnih saglasnosti odobren je iskop 523.918,88 kubnih metara šljunka. Na ovu odobrenu količinu šljunka, a prema važećim Uredbama o visini naknada za vode za posmatrane godine u republičku kasu je trebalo da se slije 37.656.859,313 rsd, na osnovu nakande u oblasti voda. Prema količini odobrenih zahvata prednjači firma „Stobex“ sa odobrenih 279.920 m³ (nema podataka o prijavljenoj količini iskopa), potom sledi firma „Munja kop“ sa 70.741,98 (prijavili 64.811 m³), „Katkop sistem“ sa 65.200 (prijavili 50.450 m³), „MN“ sa 64.688 (prijavili 14.380 m³), „Đorđić iskop“ sa 25.388,9 (nisu prijavili ništa!?) i „Acika Mrgud“ sa 18.000 kubnih metara šljunka (prijavili 8.200 m³). Neadekvatna kontrola i gotovo nepostojeća kaznena politika za one koji se ne pridržavaju pravila, navodi javnost da sumnja da su iskopane količine šljunka mnogo veće od onih koje se određuju i da eventualno postoji nelegalna eksploatacija.

Formalne procedure

Da bi se pribavila jedna Vodna saglasnost koju izdaje Republička direkcija za vode (od 2017. godine JVP „Srbijavode“) u sklopu Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, potrebno je da izvođač radova/eksploatator pored Zahteva za eksploataciju podnose na uvid i Vodne uslove dobijene od Republičke direkcije za vode, projekat za eksploataciju, mišljenje JVP „Srbijavode“, kopiju plana iz nadležne Službe za katastar nepokretnosti i dokaz o vlasništvu ili Ugovor o korišćenju nepokretnosti sa pravom eksploatacije i Rešenje da nije potrebna izrada Studije o proceni uticaja na životnu sredinu koje izdaje Ministarstvo. Ukoliko se radi o eksploataciji poljoprivrednog zemljišta, potrebno je pribaviti i Saglasnost za promenu namene korišćenja poljoprivrednog zemljišta koju izdaje Uprava za poljoprivredno zemljište. Uz odobrenu prenamenu zemljišta, izvođač radova je dužan da se potom obrati nadležnom organu lokalne samouprave radi određivanja takse za prenamenu.

U poslednjih šest godina, koje su bile predmet monitoringa nije se desilo da je neki zahtev za Vodnu saglasnost odbijen, ali beležimo primer da je Rešenje o vodnoj saglasnosti ukinuto, odnosno da je izvođaču radova ukinuto pravo na eksploataciju.

Tamni vilajet uslova – kontrole nema!

U svakoj izdatoj vodnoj saglasnosti mogu se pročitati i uslovi koje je izvođač radova dužan da poštuje. Eksploatator je dužan da radove izvodi u svemu prema tehničkoj dokumentaciji, da se na obalama reke Drine obeleže projektovani poprečni profili iz Projekta, tako da budu jasno vidljivi za potrebe kontrole izvršenja radova. Međutim, prilikom obilaska terena za eksploataciju koje smo radili početkom jula i krajem novembra, ustanovili smo da se niti jedan izvođač ne pridržava ovog uslova, odnosno da niti jedno mesto gde se eksploatiše šljunak nije jasno obeleženo. Ovakvu situaciju izvođači radova obilato koriste. U rešenju o izdavanju vodne saglasnosti stoji i paragraf koji eksplicitno govori o tome da će ukoliko se investitor ne pridržava navedenih uslova iz rešenja biti preduzete propisane mere. Ovakve mere Republička direkcija za vode niti u jednom od navedenih slučajeva nije primenila. Investitor je dalje dužan da, o početku radova, pisanim putem obavesti JVP „Srbijavode“, koje bi u praksi trebalo da prati da li se izvođenje vrši na način koji ne ugrožava vodni režim.

*Zgrada Republičke Direkcije za vode u Beogradu

Iz Direkcije za vode su nam rekli da oni upravljaju sa 23 područne jedinice koje pokriva 15 vodoprivrednih inspektora i da je jako teško kontrolisati sa tako malim brojem inspektora svako iskopavanje, pa se oni pretežno oslanjaju na izveštaje koje im investitori/izvođači radova dostavljaju za svaki mesec. Kada smo postavili pitanje – „Koji vodoprivredni inspektor je nadležan za Loznicu?“ – dobili smo sledeći odgovor :

Područno sedište inspeksijski službi pod čijom ingerencijom je i loznički kraj nalazi se u Kraljevu, a inspektori se na teren upućuju shodno trenutnoj zauzetosti i obimu poslova. Kako nam je rečeno, vodoprivredni inspektor koji je najčešće u Loznici, upućuje se iz Užica. Područje Loznice posle dužeg vremena u 2017. godini dobilo je nadležnog vodoprivrednog inspektora sa sedištem u Šapcu.

U uslovima o iskopavanju stoji i da se izvađeni materijal deponuje izvan domašaja velikih voda. Prilikom obilaska terena utvrdili smo da se ovog uslova pridržava manji deo eksploatatora među kojima i preduzeće KATKOP Sistem koji svoj materijal skladišti na stovarištu tik pored magistralnog puta Loznica-Šabac u Lešnici. U uslovima dalje stoji, da iskop materijala mora biti u funkciji zaštite životne sredine. Međutim, niti

od jednog preduzeća koje je dobilo vodnu saglasnost nije traženo da dokazuje kako eksploatacije šljunka doprinose zaštiti životne sredine, čak šta više, Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine za svih 11 saglasnosti izdalo je Rešenje da nije potrebna izrada Studije o proceni uticaja na životnu sredinu.

Iz Opštinske organizacije sportskih ribilovaca „Drina“ – Loznica navode da se značajna šteta nanosi ribljem fondu :

-Ovakvim kopanjem isplićuje se tok Drine i degradira se stanište ribe. To svi ribolovci vide i primećuju u poslednjih par godina. Posebno je ugrožen mrest mladice i škobalja koji traže kamenito tlo. Međutim, iako riba uspe da se izmestri velika većina mlađi završava u barama koje su nastale na iskopima šljunka, kada voda u leto opadne ta mlađ je osuđena na uginuće. Štete su ogromne.

Uslov da investitor sam vodi evidenciju o eksploataciji rečnih nanosa i podatke dostavlja Ministarstvu i JVP „Srbijavode“ najkasnije do 5-og u mesecu za predhodni period, jeste jedan od najproblematičnijih i rizično je mesto eventualne korupcije. Dakle, u nedostatku novca, volje, kadrova i sl. država pribegava u najmanju ruku solomonskom rešenju, da obaveže investitore/eksploatatore da za svaki mesec sami prijave količinu iskopanog šljunka. Ovakvo rešenje i stanje na terenu svakako odgovara onima koji imaju nameru da „kopaju u mutnom“, građanima i državi sigurno ne, pojedincima možda.

*Eksploatacioni zahvat preduzeća MN – prevazilazi odobrene granice eksploatacionog polja

Kada smo u Direkciji za vode pitali na koji način se kontroliše količina iskopane rude, odgovor je glasio da je izvođač radova/korisnik u obavezi da pre isteka saglasnosti izvrši geodetsko snimanje izvedenih radova i podatke o tome dostavi ministarstvu i JVP „Srbijavode“, ali ostaje nejasno ko na osnovu geodetskog snimka može da utvrdi tačnu količinu iskopanog šljunka i na koji način. Jedno od ponuđenih alternativnih rešenja kontrole bile su otpremnice. Naime, polazi se od pretpostavke da eksploatatori kada iskopaju i natovare šljunak na kamion, u svakom kamionu moraju imati prateću dokumentaciju tj. otpremnice. Međutim i taj sistem ima svoje mane, jer dva najveća preduzeća koja se bave iskopom, maltene imaju pored iskopa i proizvodne pogone. Firma „MN“ samo stotinak metara od eksploatacionog mesta poseduje i proizvodni pogon betonske galanterije, dok firma „Stobex“ takođe pored iskopa ima asfaltnu bazu, što joj je i primarni posao.

Tokovi novca

Gotovo je nemoguće prošetati se Drinom u lozničkom kraju, a ne primetiti makar jednu eksploatacionu zonu u kojoj se kopa šljunak, pa se postavlja logično pitanje da li je moguće da Grad Loznica ne ubira nikakve prihode od ove vrste eksploatacije rudnih bogatstava. Iz republičke Direkcije za vode tvrde da se sav novac prikupljen od naknada za vodne saglasnosti vraća u lokalnu zajednicu odakle se šljunak vadi, ali nikakve pismene dokaze za ovakve tvrdnje nismo dobili. Oni tvrde da se novac vraća kroz vodovodne infrastrukturne projekte, međutim Grad Loznica od 2006. godine svoju vodovodnu mrežu rekonstruiše i obnavlja iz kredita Nemačke KFW banke.

Iz Gradske uprave grada Loznice, na naš zahtev da nam dostave strukturu transfernih sredstava odnosno podatak o iznosu prihoda ostvarenih od eksploatacije šljunka i peska na teritoriji Grada, nismo dobili nikakav odgovor tj. naišli smo na klasično „ćutanje administracije“.

Primer nepoštovanja procedura i nepostojanja kontrole

Preduzeće „Katkop sistem“ iz Loznice dva puta je u toku monitorisanog perioda dobijalo vodne saglasnosti 2013. i 2015. godine zavedene pod rednim brojevima 325-04-00567/2012-07 i 325-04-00311/2015-07. Obe saglasnosti su se odnosile na katastarsku parcelu 1197/10 u katastarskoj opštini Lešnica, Grad Loznica. U obe saglasnosti stoji da su izdate nakon Saglasnosti o prenameni poljoprivrednog zemljišta br 320-11-02132/2013-14 od 17.12.2012. i 08.04.2013. godine, koje je izdato od strane Uprave za poljoprivredno zemljište Ministarstva poljoprivrede. Međutim, shodno članu 25. Zakona o poljoprivrednom zemljištu „Katkop sistem“ je nakon ove Saglasnosti bio dužan da se obrati nadležnim organima Grada Loznice u cilju dobijanja rešenja o plaćanju naknade, radi promene načina korišćenja navedene parcele po navedenoj kulturi. Aktuelne vodne saglasnosti preduzeća „Katkop sistem“ važe do 31.12.2016. godine i oni se nisu obraćali Odeljenju za privredu Grada Loznice što se potvrđuje dokumentom koji smo dobili od Grada Loznice br. 790/2016-06 od 13.12.2016. godine. Na ovaj način oštećeni su i budžeti Republike Srbije i Grada Loznice.

*Iskop preduzeća „Katkop sistem“ bez dozvole za prenamenu poljoprivrednog zemljišta

Da bi došli do tačnog iznosa za koji su oštećenji republički i gradski budžet kontaktirali smo nadležne u Republičkoj upravi za javne prihode u Loznici. Na naše neprijatno iznenađenje, dobili smo odgovor da se oni obračunom ovakvih naknada bave samo u predmetu koji je u postupku. Zamolili smo ih potom, makar

za približan iznos, ali smo dobili odgovor da Poreska uprava takve odgovore ne daje čak ni Sudu i da se za takve stvari angažuju sudski veštaci.

Interesatno je da „Katkop sistem“ od 2013. godine, dakle već pune tri godine eksploatiše šljunak, a da za taj period nisu izvršili prenamenu zemljišta koju su po Zakonu o poljoprivrednom zemljištu bili dužni da urade. Ostaje da se vidi, da li će preduzeće „Katkop sistem“ prema zakonskoj obavezi na kraju eksploatacije izvršiti rekultivaciju poljoprivrednog zemljišta u skladu sa predviđenim uslovima. U nekoliko navrata pokušali smo kontaktirati nekog iz firme „Katkop sistem“ ali nismo uspeli doći do adekvatnog kontakta. Naime, nikakvi zvanični kontakti nisu navedeni u APR-u, a internet pretragom smo uspeli doći do telefona na kojem su nam rekli da se radi i privatnom stanu i uputili nas na drugi. Međutim i sa tog broja smo dobili isti odgovor kao i sa prvog.

„Katkop sistem“ eksploatiše parcelu 1197/10 na katastarskoj opštini Lešnica površine 15023 m² u vlasništvu Milorada Lukića čije se ime nalazi i na kamionima parkiranim na placu gde se skladišti iskopani šljunak, ali bez ikakvog kontakt telefona. Parcela je zavedena u katastru nepokretnosti kao njiva 4. klase i nalazi se na poljoprivrednom zemljištu. Vlasnik firme naveden u APR-u je Ranko Đukić, a prema podacima Agencije za privredne registre, firma „Katkop sistem“ prikazala je dobit u 2013. god. – 152.00,00 rsd, 2014. godini od 277.023,73 rsd, a u 2015. godini od 167.394,00 rsd. Poslovni prihodi u 2013. godini iznosili su 8.171.000 rsd, u 2014. – 14.703.000 rsd, dok u 2015. god. prihodi padaju na skromnih 6.709.000 rsd. Prema dostupnim podacima iz Trezora RS ova firma je u monitorisanom periodu prihodovala i 1.078.237,39 rsd od saradnje sa budžetskim korisnicima. Svoje usluge firma „Katkop sistem“ pružala je Mesnoj zajednici Novo Selo, MZ Lešnica i MZ Prnjavor. U 2010. godini imali su saradnju i sa Nacionalnom službom za zapošljavanje u Loznici vrednu 130.000 rsd.

Ovo je presek stanja u kome loznički kraj svedoči usponu čitavih imperija nastalih na poslovima eksploatacije peska i šljunka, koji prolazi mimo adekvatne kontrole i nanosi ozbiljne štete kako budžetima Republike i Grada Loznice, tako i kompletnom biodiverzitetu lozničkog kraja i reke Drine.

NASTANAK LOZNIČKIH IMPERIJA - ZAVET ČUTANJA

Godinama unazad pored ostalih, dve poznate lozničke kompanije eksploatišu šljunak sa priobalja Drine. I dok firma „Stobex“ svoj razvoj duguje isključivo eksploataciji i prevozu šljunka, firma „MN“ uspon beleži još devedesetih godina zahvaljujući trgovini naftnim derivatima. Tek kasnije „MN“ otvara fabriku za proizvodnju betonske galanterije odnosno vibropresovanih betonskih elemenata i u tom periodu kreće sa eksploatacijom šljunka iz Drine, nedaleko od mesta gde je firma sa svojim središtem od '95-te godine – na adresi u ulici Republike Srpske bb, nedaleko od graničnog prelaza „Šepak“.

DRINA KRIVA - RAZVOJNI PUTEVI PRAVI

Dve velike privatne kompanije „MN“ doo Loznica i „Stobex“ doo Loznica, više od deceniju unazad vade šljunak iz priobalja Drine i koriste ga kao repromaterijal u daljoj proizvodnji. Godinama se ova eksploatacija odvijala daleko od očiju javnosti, ali i adekvatnih Zakonskih odredbi i kontrole. Godine su prolazile, a dva regionalno poznata loznička preduzeća razvijala su svoje imperije, širile biznis, a sa njim i politički uticaj.

Za nepune dve decenije preduzeće „MN“ od prodaje naftnih derivata, ulja i maziva i prodavnica robe široke potrošnje prerasta u jednog od najvećih privrednih subjekata u regionu čiji su poslovni kapaciteti smešteni na teritorijama opština Loznica, Krupanj, Mali Zvornik, Beograd i Novi Sad, baveći se otkupom, proizvodnjom i preradom voća, proizvodnjom i ugradnjom vibropresovanih betonskih elemenata, eksploatacijom šljunka, turizmom i ugostiteljstvom, ali i carinsko-špediterskim i transportnim uslugama sa 146 zaposlenih, kako se navodi u finansijskom izveštaju za 2015. godinu.

Prema podacima Uprave za Trezor RS, a na osnovu dostupnih 20-tak aktivnih računa firme „MN“-Loznica, ustanovili smo da ovo preduzeće u periodu 2010-2016 god. sarađujući sa budžetskim korisnicima ostvarilo prihode u iznosu od 953.116.276,31 rsd. Prema ovim izvodima, kao najuspešnija godina u poslovima sa državom bila je 2011. u kojoj je prihodovano skoro 475 miliona dinara, dok je u 2015. preduzeće „MN“ od korisnika budžetskih sredstava inkasiralo „tek“ 1.014.322,05 rsd. Spisak državnih firmi i ustanova je jako širok : JKP „Zelenilo“-Beograd, JP „Grad“-Loznica, JKP „1.Maj“-Krupanj, Javna preduzeća za upravljanje građevinskim zemljištem Šapca, Novog Pazara, Pećinaca, budžeti gradova Loznica, Mali Zvornik, Krupanj, Zemun, Novi Beograd i Beograd, kao i Ministarstvo rada i socijalne politike ali Fond za razvoj RS. Ove podatke ipak treba posmatrati sa rezervom i u eventualno minimalnom iznosu, jer je monitorisano tek nešto više od polovine aktivnih računa koje firma poseduje kod poslovnih banaka u Srbiji. Međutim, u revizorskom izveštaju za 2015. godinu navodi se da su kratkoročne obaveze firme iskazane u iznosu od 1.007.270.000 rsd veće za 384.543.000,00 rsd od obrtne imovine, što ukazuje na nepovoljnu strukturu izvora finansiranja i eventualne probleme sa solventnošću i likvidnošću preduzeća.

Sa druge strane, preduzeće „Stobex“ u početku se bavilo uslugama prevoza robe u drumskom saobraćaju, a ubrzo svoju delatnost sele na oblast eksploatacije i proizvodnje separisanih granulacija i drobljenih agregata (čitaj šljunka). Preduzeće sa dve seperacije i tri drobilice i respektabilnom građevinskom mehanizacijom u potpunosti zaokružuje proces od proizvodnje do završnih radova u građevinarstvu poput: usluga radova građevinske mehanizacije, automatizovane proizvodnje asfalta, sirovog betona, betonskih

cevi i ivičnjaka. Sopstveni pogon nalazi se u Lipničkom Šoru na potezu „Jarcan“ tik pored mesta sa koga se i eksploatiše šljunak. Prema izveštaju iz 2015. godine u preduzeću je zaposleno 67 radnika. Stobex poseduje i 83 ara placa u Staroj Pazovi sa kompletno uređenom fabrikom za proizvodnju sirovog betona, kamenolom od hektar i 63 ara u Amajiću kod Malog Zvornika, kao i zemljište od oko 20 hektara u priobalju Drine koje se i koristi za eksploataciju šljunka i peska. Od pre par godina preduzeće postaje vlasnik poslovne zgrade od 2500 m² na ulasku u Loznicu u kojoj prostor iznajmljuju javna preduzeća Grada Loznice – JP „Grad“ i JP „Urboplan“. Preduzeće polaže i pravo na upravljanje fudbalskim klubom Radnički – Stobex iz lozničkog predgrađa Klupci. Krajem 2007. godine vlasnik firme „Stobex“ – Dobrivoje Stojnić na licitaciji kupuje i JP „RTV Podrinje“ za tadašnjih 53 miliona dinara, a već naredne godine sa svojom grupom privrednika i poljoprivrednika ulazi i u lokalni parlament.

Prema podacima Uprave za trezor RS za 2014. i 2015. god. preduzeće „Stobex“ je prihodovalo 360.115.126,02 rsd javnih sredstava, uglavnom sarađujući sa javnim preduzećima i opštinskim upravama iz Krupnja, Loznice, Malog Zvornika, Bajine Bašte i Bogatića. Za to vreme i RTV Podrinje prihoduje 17.163.476,3 rsd iz budžeta Grada Loznice. Preduzeće u poslovnim knjigama prikazuje poslovne prihode za 2013. god. – 420.902.000 rsd, 2014. – 386.017.000 rsd i 2015. – 538.593.000 rsd. Firma „Stobex“ kreditirana je od strane Fonda za razvoj Republike Srbije od 04.02.2011. godine u iznosu od 40.000.000 dinara.

LEGALNI TOKOVI I DRINSKI VIROVI

Prva vodna saglasnost počevši od 2010. godine izdata je od strane Direkcije za vode preduzeću „MN“ 26. septembra 2011. godine sa rokom važnosti do 31.12.2011. Projekat eksploatacije odnosio se na rečne nanose sa desne obale reke Drine na katastarskim parcelama 4553, 4554 u vlasništvu Marka Nešića direktora firme „MN“ i parcele 4555 koja je u tom trenutku u državini Mesne zajednice Trbušnica. Uz projekat i saglasnost br. 325-04-00351/2011-07 koja predviđa iskop 20.668 m³ šljunka, priložen je i protokol o saradnji sa MZ Trbušnica broj 302-3 od 01.06.2009. godine, bez jasno utvrđene dužine trajanja ugovora. Preduzeću „MN“ naredna vodna saglasnost izdata je 03. oktobra 2012. sa rokom važnosti do 03.10.2014. godine uz dozvoljenu količinu iskopa od 30.000 m³, ali ovaj put samo za katastarske parcele 4553 i 4554. Naime, u podacima katastra nepokretnosti stoji službena ispravka od 04.03.2014. godine po nalogu drugostepenog organa, a po zahtevu Koste Kurtovića iz Beograda za ispravku upisa vlasnika na katastarsku parcelu 4555, koja je svojevremeno bila predmet nacionalizacije. Iako se u Rešenjima o vodnoj saglasnosti od 03. oktobra 2012. i 02. juna 2015. nigde ne pominje katastarska parcela 4555, u dopisu Direkcije od 04. januara 2017. godine o zbirnoj količini iskopanog šljunka uredno se vodi i parcela 4555. Treća vodna saglasnost izdata je ovom preduzeću 02.06.2015. sa rokom važnosti do 31.12.2016. sa dozvoljenom količinom iskopa od 14.000 m³ na istoj lokaciji odnosno katastarskim parcelama. Kako se navodi u dopisu Republičke direkcije za vode, Grad Loznica je ovo područje eksploatacije proglasio erozivnim područjem („Sl. list Grada Loznice“, br. 15/2016). Pregledom ortofoto snimka, jasno se može videti da eksploatacija na ovom potezu daleko premašuje granice parcela za koje je dobijena vodna saglasnost. Iz Republičke direkcije su nam dostavili dokument na osnovu kojeg se vidi da je preduzeće „MN“ u posmatranim godinama prijavilo sledeće količine iskopanog šljunka : 2011. – 650 m³, 2012. – 950 m³, 2013. – 4070 m³, 2014. – 3780 m³, 2015. – 2110 m³ i 2016. – 2820 m³. Kako se navodi u dopisu, preduzeće „MN“ DOO – Loznica izmiruje svoje obaveze koje prijavljuje.

*Iskop preduzeća MN tik pored fabrike betonske galanterije

Preduzeću „MN“ uputili smo sledeća pitanja :

- Da li ste učestvovali u razgovorima sa lokalnom samoupravom i Ministarstvom inostranih poslova oko 2008. godine kada se diskutovalo o granici na Drini i eventualne ugroženosti mosta-graničnog prelaza Šepak zbog eksploatacije šljunka i kakvi su zaključci sa tih sastanaka bili?
- Zašto ste samo u Vodnoj dozvoli od 26.septembra 2011. godine tražili saglasnost i za kat.parcelu 4555 i zašto je nema u dozvolama koje su vam izdate 03.10.2012. i 02.06.2105. godine ?
- Da li ste primetili pored vaših katastarskih parcela 4553 i 4554 mašine neke druge firme koja se bavi iskopom šljunka?
- Zašto vaše parcele za koje je izdata Vodna saglasnot 4553 i 4554 nisu jasno i vidno obeležene poprečnim profilima kako to nalaže Vodna saglasnost?

Iz preduzeća „MN“ nisu želeli da odgovore na postavljena pitanja.

Zanimljivo je da se krajem prošle decenije i Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije zainteresovalo za problem na stacionaži zbog blizine mosta koji predstavlja ujedno i granični prelaz „Šepak“. Dalje od sastanaka u prostorijama Gradske uprave u Loznici se nije otišlo. Uočili smo i da se prilikom razmatranja zahteva u Direkciji za vode koristi tehnička dokumentacija Instituta za vodoprivredu „Jaroslav Černi“ – „Preliminarna analiza mogućnosti bagerovanja na Drini za potrebe izdavanja vodnih akata – sveska 1“ iz 2012. godine, u koju smo imali uvid. Iako se u analizi skreće pažnja da eksploatacija nije dozvoljena u zoni od 500 metara od mostova, odnosno 1000 m od gasovoda, indikativno je da se na mapi ucrtava zabranjena zona tik do parcele na kojoj je preduzeće „MN“ eksploatisalo šljunak i pre 2012. godine, kada je analiza i urađena.

*Ucrtana zabrana eksploatacije šljunka od strane Instituta „Jaroslav Černi“

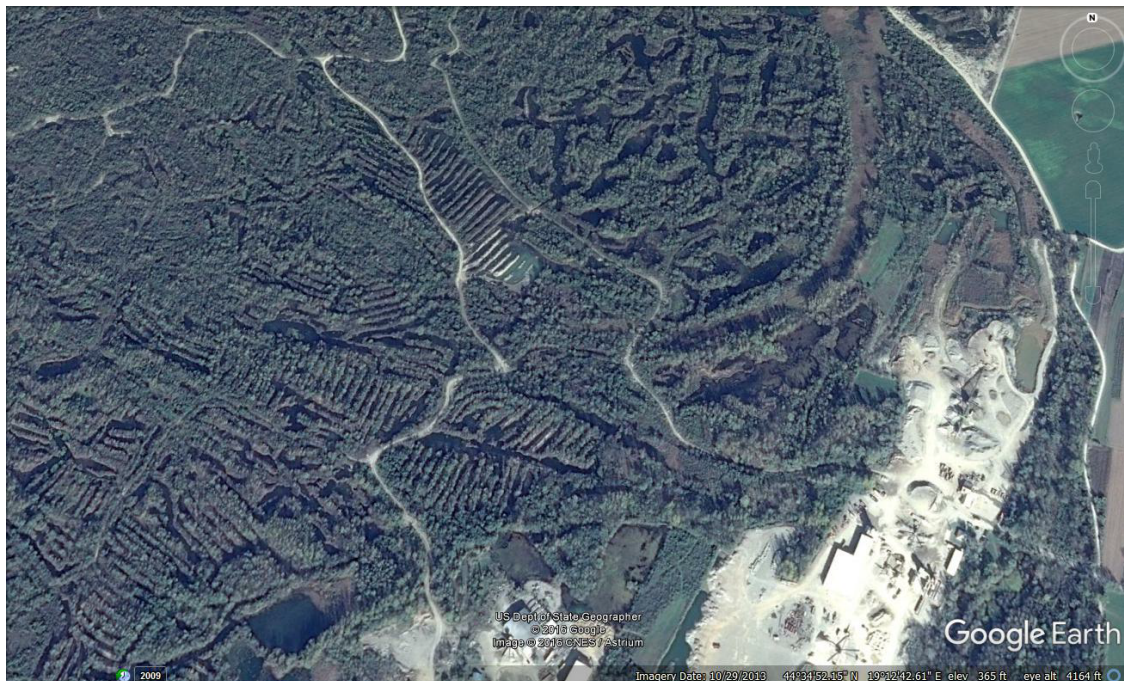
Obratili smo se i Institutu „Jaroslav Černi“ i postavili sledeća pitanja :

- Zbog čega "Preliminarna analiza" u Svesci 1. mnogo više pažnje posvećuje situaciji oko Pavlovića mosta u odnosu na drugi most koji je takođe granični prelaz "Šepak" i iznad koga se odvija eksploatacija šljunka?

- U preliminarnoj analizi se navodi da je eksploatacija zabranjena 500m iznad mosta. Kako je u Svesci 1. zabrana na mostu Šepak ucrtana tačno do parcela na kojoj firma MN eksploatiše šljunak i ima li u ucrtanoj zabrani 500 metara od mosta?

Od Instituta „Jaroslav Černi“ nismo dobili nikakav odgovor.

Preduzeće „Stobex“ u monitorisanom periodu funkcionisalo je bez vodnih saglasnosti sve do 2016. godine kada im Direkcija za vode izdaje dva Rešenja o izdavanju vodnih saglasnosti br.325-04-54/2016-07 od 19.04.2016. godine i br. 325-04-00837/2016-07 od 13.07.2016 godine. Po odobroj količini šljunka za eksploataciju ovo preduzeće prednjači u lozničkom kraju sa 279.920 m³. Po prvom rešenju sa rokom važnosti do 19.04.2018. godine, eksploatacija je odobrena na lokalitetu „Jarcan“ na katastarskim parcelama 3004, 3005, 3006, 3007/1, 3007/2, 3007/3, 3008, 3009 i 3010, sve u vlasništvu ovog preduzeća, a u količini od 79.920 m³ šljunka. Uz projektnu dokumentaciju priloženo je i odobrenje Uprave za poljoprivredno zemljište u kojem se daje saglasnost za promenu namene korišćenja poljoprivrednog zemljišta na pet katastarskih parcela 3006, 3007/1, 3007/2, 3007/3 i 3008 u ukupnoj površini od 17.605 m². Preduzeće Stobex podnelo je Gradskoj upravi grada Loznica – Odeljenju za privredu dana 22.04.2016. godine Zahteve za utvrđivanje visine naknade za promenu namene obradivog poljoprivrednog zemljišta i korišćenja u nepoljoprivredne svrhe za parcele : 3006, 3007/1, 3007/3 i 3008 (u Zahtevu fali parcela 3007/2 ?). Obzirom da su navedeni zahtevi imali nedostatke, pa se po njima nije moglo postupati, podnosilac je pozvan od strane Odeljenja za privredu grada Loznice da iste upotpuni i otkloni nedostatke. Međutim, preduzeće Stobex u navedenom roku nije upotpunilo dokumentaciju, pa je Odeljenje za privredu odbacilo zahteve kao nepotpune na osnovu člana 58. stav 2 Zakona o opštem upravnom postupku. Na akta kojim su predmetni zahtevi odbačeni, preduzeće Stobex nije uložilo blagovremene žalbe. Upravo na ovom primeru vidimo apsurdnost izdavanja Vodnih saglasnosti od strane Direkcije za vode bez predhodno pribavljene dokumentacije, bar kad je prenamena zemljišta u pitanju.

*Eksploatacioni zahvat preduzeća „Stobex“ niko ne kontroliše godinama (predeo „Jarcan“)

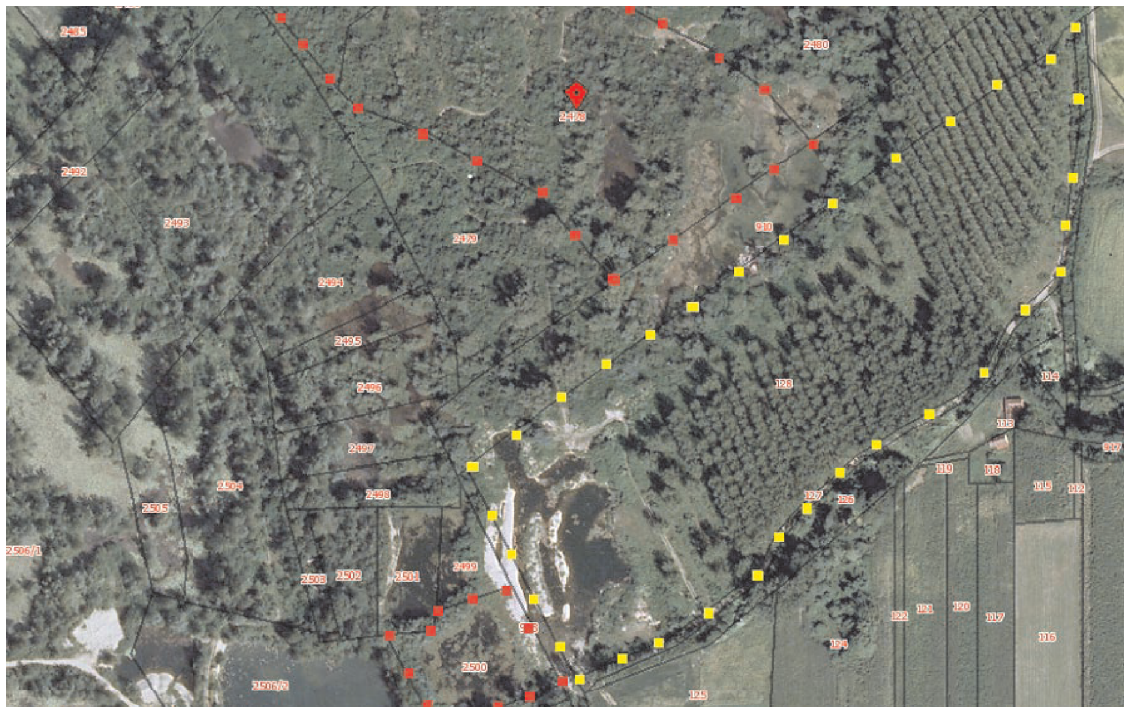
Preduzeću „Stobex“ uputili smo sledeća pitanja :

- Zbog čega parcele od 3004 do 3010 u katastarskoj opštini Šor, za koje ste dobili vodnu saglasnost 19.04.2016. nisu vidno i jasno obeležene kako se to predviđa i nalaže u Vodnoj saglasnosti ?
- Da li ste platili naknadu za prenamenu poljoprivrednog zemljišta na osnovu Saglasnosti koje ste dobili od Uprave za poljoprivredno zemljište 24.12.2015. za katastarske parcele 3006, 3007/1, 3007/2, 3007/3 i 3008?
- Da li ste na potezu "Jarcan" primetili da šljunak eksploatišu i građevinske mašine neke druge firme i koje?
- Gde je nastao spor oko Vodne saglasnosti koja vam je izdata 13.07.2016. za potes "Kurtovića ada" na katastarskim parcelama 2478 i 2480 i zbog čega vam je Direkcija za vode poništila Rešenje o vodnoj saglasnosti 30.11.2016. godine?

Na upućena pitanja iz preduzeća „Stobex“ nisu želeli da odgovore.

Drugo Rešenje o vodnoj saglasnosti izdato od strane Direkcije za vode preduzeću Stobex 13.07.2016. godine sa rokom važnosti do 13.07.2018. godine, donosi nam još frapantniji primer. Naime, Rešenjem se odobrava preduzeću Stobex iskop 200.000 m³ na katastarskim parcelama 2478 i 2480 na potesu „Kurtovića ada“ vlasnika Miroljuba Kurtovića. Saglasnost je izdata na osnovu projektne dokumentacije i predugovora o korišćenju potpisanom između Dobrivoja Stojnića - vlasnika firme Stobex i Miroljuba Kurtovića - vlasnika predmetnih parcela, uz obavezu da će se pristupiti zaključenju glavnog ugovora o korišćenju u roku od četiri meseca od dana zaključenja predugovora. Predugovor nije overavan u Sudu ili kod notara. Prosto je neverovatno da je nakon isteka roka od četiri meseca Direkcija za vode preduzeću „Stobex“ izdala vodnu saglasnost 13.07.2016. br.325-04-00837/2016-07 samo na osnovu predugovora potpisanog u februaru sa klauzulom da se Ugovor mora potpisati u predviđenom roku. Još čudnije je što se u rešenju Direkcije

nalaže da se Vodna saglasnost pored preduzeća Stobex, dostavi Gradu Loznica, JVP „Srbijavode“- Beograd, Vodnoj inspekciji, vodnoj knjizi i arhivi, bez pominjanja i obaveštenja vlasnika parcela za koje se i izdaje saglasnot trećem licu. Kada je vlasnik predmetnih parcela saznao za izdatu Vodnu saglasnost, kao i da se radovi uveliko izvode na terenu, usledila je i reakcija, odnosno zabrana preduzeću „Stobex“ da ulazi na parcele Miroljuba Kurtovića. Saznajemo i da su veštaci građevinske struke utvrdili da je bez saglasnosti vlasnika parcela u kratkom roku izvađeno više od 12.000 m³ peska i šljunka i to sa parcele br. 128 k.o. Šor, koja se nalazi tik pored predmetnih parcela.

*Eksploatacioni zahvat preduzeća „Stobex“ na lokaciji „Kurtovića Ada“

Miroljub Kurtović je potvrdio nalaze PAKT-a, ali nas je zamolio da ne komentariše situaciju jer veruje da će nadležni organi Republike Srbije raditi svoj posao.

28.11.2016. godine preduzeće Stobex obavestilo je elektronskim putem Ministarstvo poljoprivrede – Direkciju za vode, da glavni ugovor nije zaključen jer je došlo do spora između investitora i vlasnika predmetnih parcela. U Rešenju o poništavanju vodne saglasnosti od 30.11.2016. Direkcija za vode zaključuje da se ne može vršiti eksploatacija šljunka ukoliko nisu trajno rešeni imovinsko pravni odnosi sa vlasnikom parcela, pa se postavlja logično pitanje, kako je kao takva Saglasnost i mogla biti izdata samo na osnovu uslovnog predugovora bez jasno izvesnog krajnjeg ishoda.

Nakon naših nalaza i prikupljene dokumentacije obratili smo se i Opštinskom javnom tužilaštvu u Loznici. U odgovoru iz OJT u Loznici između ostalog kažu :

„Na dan kada su izvršene provere u pisarnici OJT u Loznici, protiv odgovornog lica u preduzeću Stobex u Loznici ne vodi se krivični postupak, ali je u toku prikupljanje potrebnih obaveštenja u vezi iskopavanja šljunka i peska na lokaciji „Kurtovića ada“, odnosno da se trenutno vrše provere da li u postupanju odgovornih lica postoje elementi nekog krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti“.

U Dopisu Republičke direkcije za vode, navodi se da je : „preduzeće „Stobex“ u procesu kontrole poslovanja od strane inspektora MUP-a Srbije i u interesu krivičnog postupka nisu u mogućnosti da daju tražene podatke, ali da preduzeće „Stobex“ ima dug prema Ministarstvu poljoprivrede i zaštite životne sredine.“

Prilikom monitoringa pomenutih lokacija za eksploataciju šljunka na terenu smo utvrdili mnoge nepravilnosti koje se jednostavno mogu utvrditi golim okom. Eksploatacioni zahvat preduzeća „MN“ proteže se i na parcele za koje preduzeće nema saglasnost, dok ostaje nejasno sa kojih lokacija preduzeće „Stobex“ eksploatiše šljunak, jer su u monitorisanom periodu obe dobijene Saglasnosti sporne. Prva jer nije pribavljena sva potrebna dokumentacija oko prenamene poljoprivrednog zemljišta, a druga jer je saglasnost prvo dobijena na osnovu neoverenog predugovora kojem je istekao rok važnosti, a potom jednostavno ukinuta od strane Direkcije. Kada se dođe na potez „Jarcan“ gde preduzeće „Stobex“ iskopava šljunak, stiče se utisak kao da ste na mesecu jer se krateri i iskopi nalaze kilometrima na pomenutom potesu. Ostaje nada da će država kao i lokalna samouprava uvideti koje štete budžeti trpe od loše primene zakona u ovoj oblasti i nepostojanja adekvatne kontrole

Eksploatacija šljunka – istraživčka priča 3

BILO JEDNOM NA DIVLJEM ZAPADU SRBIJE

Na području Grada Loznice od 2010. godine Republička Direkcija za vode izdala je 11 rešenja o izdavanju vodne saglasnosti, za ukupno šest preduzeća iz Lozničkog kraja. Prema istraživanju PAKT-a, gotovo niti jedna izdata saglasnost nije poštovana od strane eksploatora.

Eksploatatorima šljunka i peska iz rečnih korita važeći Zakon o vodama u članu 90. dozvoljava („obavezuje ih“!?) da svakog 5-og u mesecu prijave količinu iskopa za predhodni mesec, što je nesvojstven i retko viđen oblik poverenja države prema onima koji eksploatišu prirodna bogatstva koja pripadaju svim građanima Srbije. Nalazi do kojih su realizujući projekat „Prirodni resursi i koruptivne prakse“ došli programski partneri PAKT i „Rzav-God save Rzav“ mogu se svrstati u domen „Verovali ili ne“, a koji na adekvatan način oslikava stanje u kojem se trenutno nalazi eksploatacija prirodnih resursa u Srbiji.

Republička Direkcija za vode 18.08.2015. godine pod rednim brojem 317 izdala je Rešenje o izdavanju vodne saglasnosti Zanatskoj radnji „Đorđić iskop“ vlasnika Radivoja Đorđića iz Lipničkog Šora kod Loznice. Rešenjem, Direkcija utvrđuje da je Projekat eksploatacije rečnih nanosa iz inundacije reke Drine na lokaciji „Ada“ kod Loznice na katastarskim parcelama 14547/2 i 14544/2, urađen u skladu sa Rešenjem o izdavanju vodnih uslova ovog organa broj 325-05-707/2014-7 od 13.11.2014. godine. I sve navedeno ne bi predstavljalo nikakvu značajnu informaciju da se u pomenutom Rešenju ne navodi da će se eksploatacija vršiti na levoj obali reke Drine u količini od 25.388,90 m3. Ovo je inače jedino, od jedanaest izdatih rešenja, gde se količina iskopa navodi u decimalu, ali je na projektne istraživače poseban utisak ostavila informacija da će se eksploatacija obavljati na levoj obali Drine, dakle u drugoj državi !!!

*Eksploataciono područje firme „Đorđić iskop“ skoro kilometar od leve obale reke Drine u BiH

U pomenutom Rešenju, između ostalog stoji i da se ono izdaje na osnovu „Informacije o lokaciji“ koju je na zahtev Radivoja Đorđića izdalo Odeljenje za planiranje i izgradnju Gradske uprave grada Loznice. Istraživački tim PAKT-a došao je do pomenutog dokumenta u kojem se između ostalog navodi da su katastarske parcele 14544/2 i 14547/2 u sastavu Katastarske opštine Loznica i da se nalaze na potesu „Turski lokanj“, a ne „Ada“ kako se navodi u Rešenju Direkcije za vode. Dalje se u Informaciji navodi da su u pitanju parcele „ratarsko-stočarskog“ zemljišta, a između ostalog da je na tim parcelama „Predviđena izgradnja objekata kompatibilnih osnovnoj nameni za razvoj intenzivne ili ekološke poljoprivredne proizvodnje i to u okviru poljoprivrednog zemljišta“.

Skandalozno je da je Republička direkcija za vode i pored ovakve konstatacije u Informaciji o lokaciji izdala Đorđiću vodnu saglasnost bez predhodne saglasnosti Ministarstva poljoprivrede o prenameni poljoprivrednog zemljišta, čime je direktno oštećen i budžet Grada Loznice. Međutim, istražujući dalje projektni istraživači su otkrili da nije samo oštećen budžet lokalne samouprave u Loznici, već da se od ove Vodne saglasnosti ni u Republički budžet nije slio niti jedan dinar. U dokumentu koji smo dobili od Republičke direkcije za vode, vidi se spisak prihoda sa teritorije Grada Loznice, u kojem od svih eksploatora jedino „Đorđić iskop“ nije prijavljivao nikakve iskope, pa se postavlja logično pitanje : „Zašto je tražena vodna saglasnost kada za više od godinu dana nije iskopan ni kubik šljunka i peska“. Prostim pretragom preko portala GeoSrbija jasno se mogu uočiti pomenute parcele i krateri kao sa Meseca (vidi slike), a slučaj verovatno ne bi ni ugledao svetlost dana, da se na pomenutoj lokaciji „Turski lokanj“ nisu pojavili naslednici pojedinih parcela koji su bili šokirani stanjem čitavog terena od nekoliko desetina hektara.

Pošto iz Republičke direkcije za vode tvrde da su sputani Vladinom Uredbom o zabrani zapošljavanja i da i sami prepoznaju kadrovske nedostatke u inspekcijskoj službi, ostaje nejasno gde je iskopani, a ne prijavljeni šljunak završio. Ako je firma „Đorđić iskop“ iskopani šljunak vraćala u Srbiju (što je manje verovatna opcija) za to morala da postoji evidencija na obližnjem carinskom prelazu „Šepak“ i inspekcijске službe bi lako mogle da dođu do stvarne količine iskopanog šljunka. Ipak, veća je verovatnoća da je iskopani šljunak završio na tržištu Bosne i Hercegovine, a „srećni“ eksploator svestan činjenice da je van domašaja inspekcijskog nadzora u Srbiji nije prijavljivao iskope, a pri tom nije plaćao ni carinu na uvoz robe u drugu državu, jer je faktički rudu i iskopavao u istoj.

Pitanja granica i razgraničenja, nisu pitanja kojima se bavi i jedno pregovaračko Poglavlje za pristupanje Srbije Evropskoj Uniji.

Eksploatacija šljunka – Istraživačka priča 4

ARILJE VAN „DOMETA“ INSPEKCIJSKIH SLUŽBI

Nelegalna eksploatacija određenih nemetalnih mineralnih sirovina i materijala (šljunak i pesak) iz vodotokova i inundacionih područja (Lim, Moravica, Rzav, Skrapež), u Zapadnoj Srbiji se vrši godinama unazad.

Iako je eksploatacija šljunka i peska daleko unosnija kod ravničarskih reka, zbog većih nanosa u priobalju, ni planinski vodotoci ne zaostaju u eksploataciji, u delovima kada pređu u mirnije tokove. U Srbiji, politika planiranja eksploatacije mineralnih sirovina nije uopšte razvijena, za razliku od zemalja Jugoistočne Evrope koje imaju set zakona koje regulišu eksploataciju. Kod nas je u Strategiji upravljanja vodama prepoznat

problem eksploatacije nanosa na manjim i srednjim vodotocima, naročito stihijske eksploatacije u inundacionom području. Naročito u Zapadnoj Srbiji, gde je razvijeno intenzivno voćarstvo, eksploatacija direktno nanosi štetu zasadima malina, koji se masovno suše zbog spuštanja nivoa podzemnih voda.

Posao koji ne traži mnogo investicija, donosi priličnu dobit, podrazumeva rizik, iako nelegalan, lokalne vlasti ignorišu, korisnici ribolovnih područja čute, pored toga što se dovodi u opasnost, ne samo ekološka ravnoteža reka, nego i život građana.

Zakon kaže da bi preduzeće dobilo saglasnost za eksploataciju mora da ispuni niz uslova, poput izrade projekta eksploatacije, dobijanja mišljenja Hidrometeorološkog zavoda i nadležnog vodoprivrednog preduzeća (*Srbijavode, Beogradvode ili Vode Vojvodine*) itd.

Saglasnost se dobija najduže na dve godine, a njom su određeni lokacija i dozvoljena količina materijala za iskopavanje. Oni koji dobiju saglasnost moraju da plaćaju naknadu za korišćenje voda¹ koja se obračunava upravo na osnovu izvađene količine šljunka i peska.

Prihode od naknada prikuplja Republička direkcija za vode – osim za Vojvodinu gde to čine službe Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo.

Projektni tim se prethodnih meseci bavio prikupljanjem dokumentacije u oblasti eksploatacije mineralnih sirovina (šljunka i peska) na teritoriji opštine Arilje, odnosno rekama I reda, Moravici i Velikom Rzavu.

Primeri otkrivene nelegalne eksploatacije i količine izvađenog materijala pokazuju da se ovaj posao ipak isplati onima koji to čine mimo propisa.

Upućivanjem Zahteva o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja tražene su kopije svih rešenja/saglasnosti/dozvola o eksploataciji peska/šljunka na teritoriji opštine Arilje za reke Veli Rzav i Moravicu u periodu od 2010.- 2016.-te godine.

U Odgovoru Republičke direkcije za vode (br. 011-00-33/8/2017-07 od 20.04.2017. godine), stoji da: *"U vezi dostavljenog zahteva za -pristup informacijama od javnog značaja, obaveštavamo Vas da nismo izdali rešenje/saglasnost/dozvolu o eksploataciji peska/šljunka na teritoriji opštine Arilje za reke Veliki Rzav i Moravicu u periodu od 2010. godine, zaključno sa 2016. godinom, jer nije bilo podnetih zahteva".*

Eksploatacija materijala iz rečnog korita se vrši prvenstveno radi očuvanja i poboljšanja vodnog režima, odnosno, predstavlja način za obezbeđenje potrebne propusne moći korita, i u definisanim granicama i u skladu sa projektovanom dinamikom.

Gotovo na samoj granici između teritorije dve opštine, Ivanjice i Arilja, Moravica ulazi u mirniji tok, sa razuđenijom obalom duž aluvijalnih naslaga.

Obilazeći teren duž Moravice, lavirinstkim makadamskim putevima, naleteli smo na na potesu između Mirosaljaca i Raškove Bare, u Lugovima, potpuno devastirano područje. Na tom mestu, reka meandriira, i na njenoj desnoj obali se nalaze površine pod zasalom malina, a sa druge strane predeo kao na Mesecu..

Zapušteni iskopi pretvoreni u jezera, primetni tragovi svakodnevne eksploatacije šljunka i peska u vodotoku i na priobalnom zemljištu², velike količine separisanog peska, i šljunka, u nebranjenom delu reke. Na jednoj od lokacija se nalazi i betonjerka. Pretragom parcela na Geokarti (297/1 i 295/1), saznali smo da je vlasnik N. B. Stari iskopi pretvoreni u tri jezera, sa već razvijenom vegetacijom, i potpuno poremećenim priobaljem. Dodatni problem čini parcela, koja je jednim delom jezero, a drugim divlja deponija.

¹ Uredba o visini naknada za vode za 2017. godinu

²Priobalno zemljište, u smislu Zakona o vodama, jeste pojas zemljišta neposredno uz korito za veliku vodu vodotoka koji služi održavanju zaštitnih objekata i korita za veliku vodu i obavljanju drugih aktivnosti koje se odnose na upravljanje vodama

Slučaj na reci Veliki Rzav.Zahvaljujući kanjonima kroz koje protiče, reka Veliki Rzav nosi epitet najčistije reke u Srbiji, duž 62 km. Sve bi bilo tako da se na izlasku iz njih odmah ne naleće na uticaj čoveka.

Još jedan od mnoštvo slučajeva na koji smo obilaskom naišli je potes Radoševo-Ravni..uzvodno gomile šljunka pored puta, nizvodno od mosta na oko 100 metara, takođe gomile peska, šljunka, separator i bager sakriven u žbunju!

postavlja se pitanje zašto inspekcija ne obilazi teren, da li ovakve slučajeve prijavljuju ribočuvari.

Nakon obilaska obe reke po nekoliko puta, Republičkoj Direkciji za vode, odnosno Odeljenju za vodne inspekcije smo uputili hitan poziv za inspekcijski obilazak terena sa naznačenim identifikovanim lokacijama.

Telefonskim putem smo obavesteni da je Zahtev prosleđen nadležnom Republičkom inspektoratu za vode nad teritorijom opštine Arilje, u Kraljevu, te će u narednom periodu izvršiti obilazak terena i sastaviti izveštaj.

Do zaključenja ove publikacije, Inspektori nisu izašli na teren.

EKSPLOATACIJA ŠLJUNKA – PRAVNI OKVIR

Načelno se može konstatovati da Srbija ima pravni okvir u oblasti eksploatacije peska i šljunka u okvirima regulative u oblasti rudarstva i zaštite i upravljanja vodama i životne sredine. Na žalost, razlozi političke prirode (sporna podela sektora voda između ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede i ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine koja je posledica pretenzija na ovako bitan resurs) a suštinski ekonomske prirode (finansijaki kolač od ubiranja fiskalnih i parafiskalnih prihoda u ovoj oblasti) godinama unazad su uslovljavali kašnjenje u izradi najbitnijih zakonskih akata, kakv je sigurno Zakon o vodama, koji je godinama, gotovo deceniju stajao u fazi nacрта. Današnja podela sektora voda samo je kompromis a ne suštinsko i održivo rešenje. Ovi razlozi utiču i na rešenja koja na neodgovarajući način uređuju određena pitanja eksploatacije rečnih nanosa.

Zakonom o vodama (članovi 88a do 91.) regulisano je pitanje vađenja rečnih nanosa. U uređenom pravnom sistemu (u kom je zloupotreba prava ekstrem i izuzetak, a ne pravilo), ovakava regulativa bi mogla biti dovoljna da uredi pravni status eksploatacije nanosa. U pravnom, političkom i poslovnom miljeu Srbije, neke odredbe ovog zakona predstavljaju mogućnost za zloupotrebe u poslovima vađenja šljunka i peska. U tom smislu, odredbom člana 90. Zakona propisano je da pravno lice, odnosno preduzetnik koji obavlja poslove vađenja rečnih nanosa vodi evidenciju o vađenju i te podatke dostavlja nadležnom organu. Navedena odredba ostavlja operateru na volju da, bez adekvatne inspeksijske kontrole falsifikuje podatke o količinama i vrsti izvađenog materijala kao i o tehnologiji vađenja. Studijama slučaja je pokazano da u velikom broju spornih eksploatacija, operateri krivotvore navedene podatke, lažnim prikazivanjem na stotine puta manjih količina od realno iznetih. To im omogućava iskop enormno većih količina šljunka (neevidentiranih) od dozvoljenih aktom nadležnog organa.

Navedeno lažiranje podataka (faktički omogućeno zakonom) dovodi do iskopa na desetine ili stotine puta većih količina od propisanih vodnom dozvolom i ima drastične posledice po ekološki status vodotoka; dovodi do poremećaja u vodnom režimu i stabilnosti rečnih korita i vodnog zemljišta. Posledice ovakve prakse po primenu prava takođe su neprihvatljive. Naime, inspeksijska kontrola rada operatera mahom se svodi na ispitivanje ispunjenosti formalno pravnih zahteva i dokumentacije. S toga faktičko stanje uništavanja resursa pada u drugi plan u odnosu na formalno „pokrivanje“ rada. Posledice su degradacija i uništavanje javnog dobra- u korist bogaćenja. Sve navedeno je izvanredno tlo za kršenje zakona i koruptivnu praksu.

U oblasti rudarstva postoji ozbiljan nedostatak koji se ogleda u drastičnoj redukciji ovlašćenja lokalnih samouprava (u ranije propisanim pravima), eliminisanju propisa u oblasti planiranja i izgradnje u odnosu na rudarske objekte i nepostojanju efikasne regulative o učešću javnosti u postupcima koji se tiču zaštite životne sredine i prirodnih resursa u rudarskoj delatnosti. Zakonom o rudarstvu i geološkim istraživanjima (Sl. gl. RS 101/15) izvršena je drastična koncentracija moći u odlučivanju u oblasti rudarstva i geoloških istraživanja na štetu ingerencija lokalnih samouprava i javnosti. Ova koncentracija moći može se shvatiti i kao monopolizacija uticajima u ovoj oblasti, sa neograničenim mogućnostima za korupciju i u oblasti eksploatacije nemetalnih mineralnih sirovima- šljunka i peska u industriji i građevinarstvu (član 3. tač.13. Zakona). Indikativno je da Zakon propisuje da upravni akti doneti po ovom zakonu kojima se izdaju odobrenja za istraživanja i eksploataciju, ne podležu dvostepenosti, što znači da je protiv njih nemoguće izjaviti žalbu, već samo tužbu u upravnom sporu. Posledice ovakvog rešenja potencijalno su izuzetno štetne. Naime, pozitivni propisi (Zakon o upravnim sporovima) propisuju da tužba u upravnom sporu ne zadržava izvršenje konačnog upravnog akta u upravnom postupku (dakle, tužba nema suspenzivno dejstvo). To tuženom (operateru) omogućava da po dobijanju konačnog odobrenja Ministarstva, započne sa eksploatacijom odnosno istraživanjima, bez obzira što je protiv predmetnog odobrenja započet sudski upravni spor. Imajući u vidu da upravni sporovi u Srbiji traju prosečno 3-4 godine, da se presudom

upravnog suda ne rešava meritorno o predmetu tužbenog zahteva već samo ceni zakonitost upravnog akta (zbog čega se presudom postupak vraća na ponovni postupak i odlučivanje) to ovakvi postupci mogu trajati godinama do konačnog ishoda, pri čemu tokom čitavog tog perioda operater može neometano obavljati svoju delatnost odobrenu po osporenom upravnom aktu. Time upravni spor ulazi u zonu „nedelotvornog pravnog sredstva“ u ovoj materiji.

I pored nedovoljno dobrih zakonskih rešenja, primarni problem u oblasti eksploatacije šljunka i peska iz rečnih korita, nanosa, priobalja i sl. je odsustvo stroge primene propisa, inspeksijskog nadzora nad primenom propisa i inspeksijske kontrole.

Nedostatak transparentnosti postupaka, pa i kroz neregulisano učešće zainteresovane javnosti u postupcima, gura oblast u „sivu“ zonu primene prava.

Eksploatacija na vodotocima drugog reda

„Seljaci u valjevskom kraju pričaju da do pre desetak godina nisu mogli da iz potoka i reka izvuku ni kolska kola šljunka a da se ne pojavi inspektor i da ne budu kažnjeni kod sudije za prekršaje. Danas sa zadovoljstvom „hvale vlast“ jer mogu da „izgone“ koliko hoće“.

Može se pretpostaviti (kao pravilo) da su zahvati na vodotocima drugog reda manje štetni od masivne eksploatacije šljunka i peska na vodotocima prvog reda. Iako manje ekonomski interesantni za eksploataciju, mali vodotoci takođe predstavljaju resurs sa kog se nelegalno svake godine vrši iskop desetina hiljada kubnih metara šljunka. Primeri iz prakse svedoče da je eksploatacija na malim vodotocima nedovoljno nadzirana i kontrolisana. Tu se pre svega misli na „gledanje kroz prste“ u odnosu na granice eksploatacionog polja i količine iznetog materijala. Prijavljene količine iznetog šljunka i peska u odnosu na stanje na terenu očigledno su daleko ispod pravih razmera eksploatacije.

Nebriga za stanje vodotoka drugog reda, pre svedoči o nezainteresovanosti državnih organa za zaštitu voda (pa i kroz angažovanje apsolutno nedovoljnog broja vodnih inspektora), nego o umišljajnom sakaćenju hidro i geomorfoloških vrednosti sa ciljem pribavljanja sebi ili drugom kakve protivpravne imovinske koristi. Kako god, posledica ovakve nebrige, nezainteresovanosti, populističke popustljivosti i nemara su štete po prirodne resurse, a posredno (ili baš neposredno) i ogromne materijalne štete na imovini, katkad sa ljudskim žrtvama, od posledica katastrofalnih poplava, kojih smo bili svedoci- a tek ćemo biti!

Ključni problem (ili izgovor) za nedovoljne rezultate u radu vodne inspekcije svakako je činjenica da broj opštinskih (gradskih) vodnih inspektora ni iz bliza ne zadovoljava potreban broj izvršilaca, koji bi efikasno mogli pokriti sve eksploatacione tačke. Međutim, zakonom propisani vidovi saradnje i asistencije drugih državnih organa omogućavaju znatno veću zastupljenost inspeksijskih službi- koja očigledno izostaje! Kao jedna od zakonom propisanih mogućnosti stoji saradnja nadležnih inspekcija sa komunalnom policijom. Zakonom o komunalnoj policiji (članom 7.) propisana je saradnja komunalne policije sa drugim inspeksijskim službama u obavljanju inspeksijskih poslova. Poslovi komunalne policije, propisani članom 9. Zakona o komunalnoj policiji, dovoljno su široko postavljeni (npr. Inspeksijski poslovi iz oblasti zaštite životne sredine) da omogućavaju saradnju sa nadležnim inspekcijama u oblasti eksploatacije rečnih nanosa. Enorman broj zaposlenih komunalnih policajaca u lokalnim samoupravama (sa statusom grada) mogao bi biti značajan instrument u zaštiti životne sredine i prirodnih resursa od nezakonitih aktivnosti, kako preventivnim delovanjem tako i asistencijama ili interventnim delovanjem za slučaj nelegalne eksploatacije.

Stanje eksploatacije na vodotocima prvog reda

Iako, kako je već naglašeno, propisi regulišu ovu oblast, primena propisa daleko zaostaje za propisanim rešenjima.

Upravnim postupcima, koji su u ovoj oblasti primarno jednostranački (upravni organ vodi postupak po zahtevu privrednog subjekta koji pretenduje na eksploataciju šljunka) nedostaje kontrola zakonitosti. Pri tome ovu kontrolu, po zakonu, kroz nadzor nad primenom zakona vrše nadležna ministarstva, ali se ona može odnositi i na nadzor od strane upravne inspekcije. S obzirom na značaj oblasti- a radi se o eksploataciji prirodnih resursa- neku vrstu kontrole moralo bi vršiti i ministarstvo unutrašnjih poslova (za slučaj sumnje u izvršenje krivičnih dela protiv imovine, životne sredine, službene dužnosti itd.) odn. nadležna tužilaštva. Ostaje i zakonom propisani a neiskorišćeni potencijal komunalne policije, koja se pre zadovoljava kažnjavanjem na pijacama i u gradskom saobraćaju?!

Objektivno, ekstremno mali broj nadležnih republičkih inspektora za vode, uslovljava njihovu nemogućnost da pokriju sve situacije. Subjektivno, stiče se utisak da republička inspekcija, ni sa postojećim kapacitetima, ne vrši inspeksijsku kontrolu onoliko koliko može.

Nemogućnost zainteresovane javnosti da regulisano učestvuje u ovakvim postupcima onemogućava javni nadzor nad zakonitosti upravnih postupaka koji se vode u ovakvim postupcima- a za potrebe ove analize, pre svega u postupcima izdavanja vodnih dozvola i kontroli primene izdatih dozvola.

Iz dostupnih studija slučaja može se zaključiti da su nezakonitosti u postupku izdavanja vodnih dozvola takve prirode da se teško mogu pripisati neznanju državnih službenika. Na primer:

o Izdavanje dozvole u postupku u kome stranka uz zahtev ne priloži svu potrebnu dokumentaciju ne može se tretirati kao neznanje službenika, već pre kao zloupotreba službenog položaja kojom se nekom, ko na to ne bi imao pravo, ili sebi pribavlja protivpravne imovinska korist;

o Izdavanje dozvola bez dokaza o plaćenim komunalnim i drugim taksama i naknadama ne pripisuje se neznanju službenika već nekoj vrsti zloupotrebe položaja;

o Odlučivanja o potrebi izrada studija uticaja na životnu sredinu na osnovu očigledno neistinitih podataka takođe ne predstavlja nemar. U poslovnoj komunikaciji stranaka i organa uprave, često, unošenje podataka neistinite sadržine, kao savet, potiče upravo od službenika?!

o Nepoštovanje stručnih standarda u tehničkoj odnosno projektnoj dokumentaciji: Ovaj problem je skopčan sa nedovoljno regulisanom regulativom u oblasti akreditacija za izradu tehničke i projektne dokumentacije- posebno u vezi sa kontrolom projekata. To dovodi (ne samo u ovoj oblasti već i u oblasti planiranja i gradnje, izrada studija uticaja na životnu sredinu, studija osetljivosti kod nejonizujućeg zračenja itd.) do izrade tehničke dokumentacije koja je pre refleksija zahteva investitora (koji i plaća) nego odraz poštovanja stručnih standarda, poštovanja tehničkih propisa i tehničkih uslova, profesionalne etike itd. To dovodi do „štelovanja“ podataka, „izmeštanja“ zaštitnih zona na među eksploatacionog polja itd.

Nedostaci u postupku inspeksijske kontrole i nadzora:

o Ovde se pre radi o frapantnom umišljajnom „žmurenju“ na nepoštovanje izdatih dozvola nego o nehatnom odnosno nemarnom odnosu inspekcija. Primeri očiglednog premašaja odobrenih količina, zahvatanja u parcele koje nisu obuhvaćene vodnim dozvolama, lažno prijavljivanje stotine puta manje iskopanih količina od iskopanih, iskop bez dozvole itd. bi svakako trebali biti predmet tužilačkih istraga a nikako disciplinske radne odgovornosti državnih službenika, mada i takvi postupci izostaju.

Netransparentnost u postupcima

Da se radi o „sumnjivim“ postupcima i poslovima ukazuje i ponašanje organa državne uprave u postupcima po zahtevima za izdavanje informacija od javnog značaja, kojim se podnosiocima zahteva ili ne odgovara ili šturom i neodređeno odgovara na zahteve.

ZAKLJUČAK:

- Pravni okvir je nedovoljno regulisan i nesposoban da spreči zloupotrebe u primeni propisa u oblasti eksploatacije šljunka i peska. Pojedinačna zakonska rešenja olakšavaju kršenje propisa, odnosno omogućavaju operaterima da, na osnovu ovlašćenja koja su propisana zakonom krivotvore podatke o eksploataciji, bez efikasne kontrole i sankcionisanja takvog ponašanja;
- Primena prava u oblasti eksploatacije peska i šljunka daleko zaostaje za (nedovoljno dobrom) regulativom u ovoj oblasti;
- U velikom broju postupaka, koji su predmet studija slučaja, postoji osnov za sumnju da je u postupku izdavanja vodnih dozvola bilo elemenata neke vrste odgovornosti državnih službenika;
- Ekstremno veliki broj spornih eksploatacija- i izostanak inspekcijske reakcije i sankcija, rađa osnov za sumnju u neku vrstu povezanosti ili uticaja (političke, ekonomske, nezakonite) investitora na organe državne uprave, posebno inspekcijske organe;
- Enormne finansijske koristi od ove vrste eksploatacije, i uočene sumnje u nezakonitosti u radu organa državne uprave, stručnih organizacija i inspekcijских organa, neobrazložena centralizacija ovlašćenja u oblasti eksploatacije mineralnih sirovina itd. mogu biti neograničeni izvor korupcije po vertikali- od nadležnog ministarstva, preko stručne ustanove, organa lokalne samouprave sve do inspekcijских organa. Profiti koji se potencijalno nezakonito stiču na ovaj način imaju potencijal da zadovolje sve učesnike u ovom koruptivnom lancu i za investitora obezbede i dalje enorman profit, sa posledicom uništavanja prirodnih resursa i životne sredine.

DUGOROČNA ŠTETA OD PUSTOŠENJA ŠUMA KOŠTA SRBIJU NEKOLIKO MILIJARDI EURA

Novi ministar za zaštitu životne sredine na početku svog mandata izneo je procene da će Srbiju prilagođavanje standardima iz Poglavlja 27 koštati oko 15 milijardi eura i najavio strane investice u oblasti zaštite životne sredine, ali je zainteresovanoj javnosti ostalo nejasno kako će se te investicije realizovati i pod kojim uslovima. U okviru projekta „Prirodni resursi i koruptivne prakse“, udruženja PAKT i RZAV-God save Rzav ukazuju javnosti na propuste u sistemu zaštite prirodnih resursa i životne sredine, gde bi država Srbija mogla boljom organizacijom ostvariti značajne uštede.

Ozbiljne stručne procene govore da je vrednost nelegalne seče šuma u Srbiji oko 4 miliona eura na godišnjem nivou. Međutim, dugoročna šteta nastala pustošenjem šumskog fonda u Srbiji procenjuje se na frapantnih nekoliko milijardi eura. Postoje slučajevi koji nisu obuhvaćeni zvaničnom statistikom, jer se pokrivaju ekološkim akcidentima poput požara. Ovakve situacije, po nepisanom pravilu vezane su za državne šume gde se u određenom vremenskom periodu obavlja nelegalna seča, koja se na kraju „pokriva“ izazvanim-kontrolisanim požarom. Kada se požar ugasi, manjak drvne mase opravda se uvećanom štetom od požara i proglašava (otpisuje) opožarenom drvnom masom. Nije na odmet reći i da se „opožarena drvena masa“ potom prodaje po znatno umanjenoj ceni...

Požar na obroncima planine Cer 05. decembra 2011. godine, jedan je od akcidenata sa mnogo atributa sumnjivog događaja, a sva raspoloživa dokumentacija ne daje adekvatne odgovore na i dalje nerazjašnjena pitanja. Prema raspoloživim podacima, gorelo je preko 30 hektara šume, desio se u netipičnom terminu (daleko izvan sezone požara), ugašen je za 24 časa sa sedam vatrogasnih vozila i 35 kubnih metara vode. Svi slični požari ovih razmera gašeni su više dana, ali je jako teško upoređivati ih zbog raznolikosti i pristupačnosti terena na kojima su buktili, ali i vremenskim prilikama koje su ih pratile.

*Predeo planine Cer koji je prema navodima bio zahvaćen požarom

05. decembar 2011. godine. Oko 6,50 h Milun Ristanović, meštalin Gornje Badanje, sela na obroncima planine Cer, prijavljuje požar. Intervencija se zavodi pod rednim brojem 1216/249. U akciji gašenja učestvuju vatrogasne jedinice iz Šapca, Loznice i Krupnja, sa ukupno 23 vatrogasaca i 7 vatrogasnih vozila, a pomagali su im radnici Šumskog gazdinstva „Boranja“ i četiri vatrogasca Dobrovoljnog vatrogasnog društva „Vidojevica“ iz Lešnice sa još jednim vatrogasnim vozilom. Gorelo je 30,63 hektara prema ocenama iz dokumenta koji nam je dostavljen br. 13771/2015-1 JP „Srbijašume“, odnosno 30 do 50 hektara kako se navodi u evidencionom listu događaja izdatom od strane MUP Republike Srbije – Sektora za vanredne situacije.

U arhivama se navodi da je 05.12.2011. maksimalna temperatura na planini Cer iznosila 9 stepeni celzijusa, a da se u toku noći i jutro spuštala i do ispod nule. Požar je dakle izbio nešto ranije od trenutka kada je prijavljen u ranim jutarnjim časovima i gotovo je nemoguće da je izbio bez uticaja ljudskog faktora, odnosno prirodnim putem.

Od našeg izvora bliskog ekipi vatrogasaca koji su među prvim stigli na lice mesta, saznali smo da se ustvari radilo o dve lokacije na kojima je požar gašen, jedne u samom podnožju planine Cer i jedne na vrhu. Kako naš izvor navodi „moguće je da je prostor-površina između dva požara i iznosila oko 30 hektara, ali svakako nije gorela kompletna šuma na toj površini“.

Prema podacima iz MUP Republike Srbije – Sektora za vanredne situacije (evidencioni list događaja), požar ovakvog obima lokalizovan je istog dana oko 17 časova, a potpuno ugašen narednog dana u 7h, što znači da je požar koji je „besneo“ na 30 hektara šume, ugašen sa samo sedam vatrogasnih vozila bez pomoći iz vazduha za samo 24 časa sa neverovatno skromnih 35 kubnih metara vode.

*Predeo planine Cer navodno zahvaćen požarom

Prilikom istraživanja stupili smo u kontakt sa Milunom Ristanovićem koga evidencioni list Sektora za vanredne situacije MUP-a Srbije navodi kao osobu koja je prijavila požar. Razgovor sa Ristanovićem obilovao je iznenađenjima, a on nam je potvrdio da je prijavio požar koji se prema njegovim tvrdnjama desio u julu mesecu, ali nikako u decembru.

Pored šuma nestaju i kamioni, stanovi...

Državna revizorska institucija u Izveštaju za 2013. godinu navodi da je Preduzeće, šumsko gazdinstvo „Boranja“ – Loznica, na dan 31.12.2013. godine iz poslovnih knjiga isknjižilo ukradeni kamion FAP 2635 B/45 inventarski broj 4957 i registarske tablice LO-034-BK u iznosu od 4.989.000 dinara, na teret rashoda bez odluke Nadzornog odbora Preduzeća. Takođe, šumsko gazdinstvo „Boranja“- Loznica poseduje stan u Valjevu u ulici Sinđelićeva broj 45-47 ukupne površine 80,77 m², koji nije evidentiran u poslovnim knjigama. Ugovorom o udruživanju sredstava radi izgradnje stana zaključenog dana 03.03.2004. godine sa preduzećem „GATE“, Valjevo, utvrđena je ugovorena vrednost stana od 49.430 EUR u dinarskoj protivvrednosti na dan uplate. U toku 2004. godine izvršena je otplata ugovorene vrednosti stana u celosti, odnosno u dinarskoj protivvrednosti u iznosu od 3.564.000 dinara. Dana 31.12.2004. godine stan u Valjevu u ulici Sinđelićeva broj 45-47 ukupne površine 80,77 m² je isknjižen iz poslovnih knjiga Preduzeća.

Zanimljivo je da se čak podaci iz istih izvora u različitim dokumentima ne poklapaju. Pa tako JP „Srbijašume“ u odgovoru kažu da je prilikom požara došlo do oštećenja drvene mase u bruto iznosu od oko 5.900 kubnih metara, da bi u narednom dostavljenom dokumentu mesec dana kasnije naveli da je u postupku sanacije posečeno ukupno 6.012,40 metara kubnih drveta.

U postupku sanacije opožarene površine koja je izvršena 2013. godine, prema dokumentu JP „Srbijašuma“, posečeno je ukupno 6.012,40 kubnih metara drveta, od čega 4.443,61 prostornog drveta što predstavlja skoro 7% ukupno posečenog drveta za 2013. godinu u ovom šumskom gazdinstvu i 1.568,79 kubnih metara tehničkog drveta što je 3,58% od ukupno posečenog tehničkog drveta.

Dana 18.06.2013. godine ŠG „Boranja“ sprovedi javnu licitaciju otvaranjem zatvorenih ponuda za prodaju drvnih sortimenata na panju sa opožarene površine u GJ „Cer-Vidojevica“ na osnovu koje je sa kupcem UUIŠ „Nategići“ iz Brštice zaključen kupoprodajni ugovor broj 7341 od 24.06.2013. godine. ŠG „Boranja“ štetu procenjuje na 10 miliona dinara, što bi značilo da je preko 6000 kubnih metara drveta prodato po približnoj ceni od 1.663,33 dinara po kubnom metru. Trenutna cena drveta za grejnu sezonu u Loznici iznosi od 4000 do 4500 dinara po kubnom metru prostornog drveta.

Interesantno je napomenuti za ovaj period da je Vlada Republike Srbije dala saglasnost na Program poslovanja Preduzeća za 2013.godinu Rešenjem 05 broj 023-6620/2013-2 dana 25.08.2013. godine, što znači da do tada preduzeće nije imalo program poslovanja, pa se samim tim postavlja pitanje i na osnovu kog plana je sprovedena sanacija i prodaja gore pomenute drvene mase. Kako sami navode u svom odgovoru, ŠG „Boranja“ iz Loznice od Uprave za šume nije dobilo nikakva sredstva za sanaciju opožarene površine.

U Statističkom listu o evidentiranim događajima Sektora za vanredne situacije međutim stoji da „materijalna šteta ne postoji“, ali od Sektora nismo uspeli da dobijemo odgovor šta se u njihovom izveštaju tumači kao šteta. Dodatno zbunjuje podatak iz Evidencionog lista Sektora za vanredne situacije MUP-a Srbije da je u požaru na Ceru bilo ugroženo 10 000 ari (100 hektara), da je spašeno 6000 ari (60 hektara), a da je požarom uništeno 4000 ari (40 hektara). Iz istog dokumenta vidimo da uprkos evidentiranoj šteti za ovaj događaj nije rađena operativna karta, kao ni analiza, nije utvrđeno kako je događaj izazvan, dok je uzrok događaja takođe nepoznat. I pored svega navedenog u izveštaju Sektora za vanredne situacije stoji da uviđaj nije izvršen.

Iz Sektora za vanredne situacije MUP-a Republike Srbije nisu želeli da odgovore na pitanje zbog čega nije rađena istraga za požar koji se desio u decembru mesecu.

Prema Nacionalnoj inventuri šuma Republike Srbije iz 2009. godine, 29,1% ukupne teritorije Srbije nalazi se pod šumom, što je daleko ispod evropskog proseka od 46%. Šumovitost jedne države od krucijalnog je značaja za stanje i kvalitet životne sredine u celini.

Eksploatacija šuma – Istraživačka priča 2

POŽARI U UŽIČKOM KRAJU

(informacije koje zbunjuju i navode na sumnju)

Još je Car Dušan članom 123. Dušanovog Zakonika rudarima Sasima dozvoljavao seču gore za potrebe rudarstva i krčenje zemljišta za podizanje rudarskih naseobina, ali im je zabranjivao obrađivanje krčevina i naseljavanje drugih na krčevinama koje treba da „stoje puste da na njima raste gora” (Miletić, Ž., 1958). Suočen sa ozbiljnim naučnim podacima u vezi uticaja klimatskih promena, Projektni tim se u prethodnom periodu bavio ulogom šuma u procesu adaptacije na klimatske promene, i istraživao površine koje su u prethodnih nekoliko godina bile obuhvaćene požarima u Zapadnoj Srbiji. Naime, postoje insajderske informacije da se u pojedinim delovima Srbije fiktivno izazivaju manji požari, pa se potom veće površine proglašavaju „opožarenim površinama“, da bi se potom „obezbedila“ seča opožarene mase drveta, koja potom završava po znatno nižim cenama od tržišne u privatnim rukama. Pribavljenje informacije o požarima za koje smo sigurni da su se desili, a za koje se u zvaničnim dokumentima nadležnih institucija iznose različiti podaci, bude sumnju u zloupotrebe prilikom ekoloških akcidenata poput požara.

Površina koju obuhvatila su Šumsko Gazdinstvo Užice, jedno od 17 šumskih gazdinstva JP "Srbijašume", i čine ga Šumske Uprave Užice, Zlatibor, Kosjerić-Požega, koje obuhvataju ukupno 45 856.40 ha površine, dok površina sopstvenika u ŠG iznosi 60.655 ha .

U periodu između 2011.-2016. godine, požari na teritoriji Šumskog Gazdinstva Užice su obuhvatili površinu od 329,41 ha šume. Samo je u 2012. godine, požarima bilo obuhvaćeno 151,06 ha, dok je ta površina u 2013. godina iznosila 153,42 ha. Što se tiče planova seče, prema dobijenim podacima JP "Srbijašume", oni iz godine u godinu rastu. Za 2015 godinu-1.312,55 ha, 2016. godinu-1.565,42 ha, a za 2017. godinu-1.732,81 ha.

Uvidom u prikupljenu dokumentaciju, na osnovu Izveštaja JP "Srbijašume" kao i Sektora za vandredne situacije, o pojavi šumskih požara, na samo nekoliko lokacija u različitim godinama, kojima upravlja JP "Srbijašume", u Kremni, na Vrutcima, kao i na Mokroj Gori, može se izraziti sumnja u verodostojnost ponuđenih podataka i postojanje zloupotreba.

10.07.2012. ŠG Užice, Kremna, u izveštaju JP "Srbijašume", požar je zahvatio površinu od 10 ha, dok se u izveštaju Sektora za vanredne situacije, navodi da je požar obuhvatio 10 ari, i da je u gašenju četinarske šume, učestvovalo 3 učesnika.

20.07.2013. ŠG Užice, Vrutci u izveštaju JP "Srbijašume", požar je zahvatio površinu od 2 ha, dok se u izveštaju Sektora za vanredne situacije, navodi da je požar obuhvatio 5 ari, da je u gašenju četinarske šume učestvovalo 3 učesnika.

25.07.2013. ŠG Užice, GJ Mokra Gora JP "Srbijašume", navodi da je požar izbio u 26 odeljenju, i da je požar ugašen nakon 5 dana, koji je obuhvatio 153 ha (odeljenja 22,23,24,26,27,28,29, državne i 2 ha privatne šume.

Sektor za vandredne situacije u Uviđaju navodi da je "izgorelo oko 25 i 30 ha površinskog tla šume 26 i 27. odeljenja na mestu zvanom "Osojica", GJ "Panjak", što je zaključeno, detaljnim pregledom mesta događaja i prema izjavama pripadnika VSO Mokra Gora...".

Ovo nisu usamljeni slučajevi požara, kod kojih se podaci ovih institucija ne poklapaju, i sve su učestaliji širom Srbije. Postavlja se pitanje zašto postoje razlike u izveštajima Sektora za vandredne situacije i izveštaja JP "Srbijašuma" o pojavi šumskih požara. Razlozi za pojavu neslaganja podataka mogu ležati u mogućnosti prodaje opožarenog drveta na aukcijskim prodajama po umanjenim cenama i do 50% i velika potražnja poslednjih godina za peletom.

Dugoročna šteta nastala pustošenjem šumskog fonda u Srbiji, procenjuje se na nekoliko milijardi evra. Degradacija šuma upravo nastaje usled nelegalne seče (vrednost nelegalne seče šuma u Srbiji iznosi oko 4 miliona evra na godišnjem nivou), prenamene poljoprivrednih zemljišta, ali se šumski požari izdvajaju kao najveća pretnja degradaciji šuma. Postoji opravdana sumnja da se manjak drvne mase opravdava uvećanom štetom od požara, i proglašava (otpisuje) opožarenom drvnom masom, koja se kasnije prodaje po znatno umanjenoj ceni.

Shodno ovim pojavama, Projektni tim smatra da je potrebno uložiti dodatne napore u zaštitu šuma i prevenciju požara, jer su posledice ogromne po biljni i životinjski svet, a zagađeno zemljište, voda, vazduh i erozija su indirektno posledice koje utiču dugotrajno na ekosistem, obzirom da je šumi potrebno više od 70 godina da se obnovi.

Postoji bojazan, da li ćemo uspeti da dovoljno snažno utičemo na buduće generacije da prepoznaju značaj zaštite šuma u svetlu klimatskih promena i odabrati put ka njihovom očuvanju, jer u suprotnom, neminovno je propadanje čovečanstva, planete Zemlje i života na njoj kakav poznajemo.

EKSPLOATACIJA ŠUMA – Pravni okvir

Pravni okvir za uređenje oblasti upravljanja šumama i šumskim područjima je raznovrstan .

Zakon o šumama ("Sl. glasnik RS" br. 30/2010 i 93/2012,89/2015) kao svoj predmet određuje očuvanje, zaštitu, planiranje, gajenje i korišćenje šuma, raspolaganje šumama i šumskim zemljištem, kao i ostala pitanja koja su od značaja za šume i šumsko zemljište.

Zakonom se promoviše održivo gazdovanje šumama i šumskim zemljištem. Šume su proglašene dobrom od opšteg interesa kojim se mora upravljati s posebnom pažnjom i tako da se šumska područja trajno održavaju i unapređuju.

Zakonodavac sve gore navedene aspekte ograničava uslovom da se ne pričinjava šteta drugim ekosistemima. Ovako opšta formulacija zapravo stvara široko polje za donošenje novih propisa, zakona i drugih akata koji će dodatno regulisati i oblast upravljanja i raspolaganja šumama i šumskim kapitalom, ali i onih koji će služiti zaštiti drugih dobara od opšteg interesa, u koja pored šumskih ekosistema, potpadaju i zemljišta, vode, vazduh i druga.

Zaštita, održavanje i očuvanje šumskih područja, korišćenje potencijala šuma u velikom spektru ekonomskih i socijalnih polja, kao i postizanje optimalne šumovitosti i rasporeda šumskih područja na teritoriji Republike Srbije su delatnosti od opšteg interesa. Pored svojevrzne definicije pojma opšteg interesa, u ovom kontekstu, član 4. izričito navodi i mehanizme za njegovo obezbeđenje i zaštitu.

Ovaj član, u deset stavova propisuje praktična rešenja, odnosno načine na koji se šume i šumska područja mogu štititi, što je od izuzetnog značaja ne samo za državne organe, nego i za širu javnost koja se u raznim oblicima uključuje u proces očuvanja životne sredine uopšte, a pod tim obuhvaćeno, i šumskim područjima.

Jezičkim tumačenjem člana 6. koji nabroja funkcije šuma i šumskih područja možemo doći do zaključka koji se odnosi i na osnovne motive zakonodavca pri donošenju ovog zakona. Naime, funkcije su podeljenje na dve veće grupe, od kojih se kao prva navodi opšta korisnost šuma, a tek nakon nje sledi privredna funkcija. Dakle, prema Zakonu o šumama, šume i šumaska područja su prvo dobra od opšteg društvenog značaja, i moraju se tretirati kao takva pre nego što se njihova privredna, ekonomska i svaka druga isplativost može uzeti u obzir.

1. Zakon o šumama ("Sl. glasnik RS" br. 30/2010 i 93/2012,89/2015)
2. Uredba o utvrđivanju Godišnjeg programa korišćenja sredstava Budžetskog fonda za šume Republike Srbije u 2015. godini ("Sl. glasnik RS" br. 37/2015)
3. Pravilnik o sadržini plana razvoja šumskog područja, odnosno plana razvoja šuma u nacionalnom parku: 145/2014
4. Pravilnik o obrascu i sadržini službene legitimacije i izgledu službenog odela šumarskog inspektora, kao i načinu vođenja evidencije o izdatim službenim legitimacijama: 19/2013, 81/2015 (dr. pravilnik)
5. Pravilnik o obrascu i sadržini službene legitimacije i izgledu službenog odela šumarskog inspektora, kao i načinu vođenja evidencije o izdatim službenim legitimacijama ("Sl. glasnik RS" br. 19/2013)
6. Pravilnik o bližim uslovima, kao i načinu dodele i korišćenja sredstava iz godišnjeg programa korišćenja sredstava Budžetskog fonda za šume Republike Srbije i Budžetskog fonda za šume autonomne pokrajine ("Sl. glasnik RS" br. 17/2013)
7. Pravilnik o načinu i vremenu vršenja doznake, dodeljivanju, obliku i sadržini doznačnog žiga i žiga za šumsku krivicu, obrascu doznačne knjige, odnosno knjige šumske krivice, kao i o uslovima i načinu seče u šumama ("Sl. glasnik RS" br. 65/2011 i 47/2012)
8. Pravilnik o bilansu šumskog reproduktivnog materijala ("Sl. glasnik RS" br. 46/2011)
9. Pravilnik o šumskom redu ("Sl. glasnik RS" br. 38/2011)
10. Pravilnik o sadržini srednjoročnog plana zaštite šuma od biljnih bolesti i štetočina ("Sl. glasnik RS" br. 36/2011)
11. Pravilnik o sadržini osnova i programa gazdovanja šumama, godišnjeg izvođačkog plana i privremenog godišnjeg plana gazdovanja privatnim šumama ("Sl. glasnik RS" br. 122/2003, 145/2014)
12. Pravilnik o obrascu legitimacije čuvara šuma ("Sl. glasnik RS" br. 46/1992 i 56/1992 (ispravka))
13. Pravilnik o uslovima za korišćenje šumskih saobraćajnica ("Sl. glasnik RS" br. 22/1998)

Ovakvo tumačenje pomenutog člana upravo potvrđuje jedan od narednih članova, kojim se opštekorisna funkcija šuma izričito proglašava prioritonom.

Uredbom o utvrđivanju Godišnjeg programa korišćenja sredstava Budžetskog fonda za šume Republike Srbije u 2015. godini ("Sl. glasnik RS" br. 37/2015) utvrđuju se poslovi zaštite šuma, pošumljavanja, nege šuma, gradnje i rekonstrukcije šumskih puteva, proizvodnje šumskog semena i šumskog sadnog materijala i drugi poslovi od opšteg interesa za šumarstvo, kao i iznos sredstava za obavljanje poslova koji će se finansirati iz sredstava Budžetskog fonda za šume Republike Srbije u 2016. godini. (član 2.)

Ovom uredbom, odnosno Programom, najveći deo sredstava izdvojenih iz državnog budžeta opredeljen je za izgradnju i sanaciju šumskih puteva, odnosno putne infrastrukture, a više nego upola manje za pošumljavanje- sađenje novih šuma i obnavljanje šumskih područja stradalog u prirodnim procesima, ili od ljudskog faktora. Više puta manje od sume novca izdvojene za pošumljavanje, namenjeno je obezbeđivanju uslova za zaštitu šuma i šumskih ekosistema.

Pravilnikom o bližim uslovima, kao i načinu dodele i korišćenja sredstava iz godišnjeg programa korišćenja sredstava Budžetskog fonda za šume Republike Srbije i Budžetskog fonda za šume autonomne pokrajine ("Sl. glasnik RS" br. 17/2013) bliže se propisuju uslovi, kao i način dodele i korišćenja sredstava iz godišnjeg programa korišćenja sredstava Budžetskog fonda za šume Republike Srbije i Budžetskog fonda za šume autonomne pokrajine.

Dodela sredstava vrši se posebnim konkursom koji raspisuje ministarstvo nadležno za poslove šumarstva, odnosno odgovarajući organ autonomne pokrajine.

Članom 3, stav 2. Pravilnika propisano je da Konkurs mora sadržati:

- 1) vrstu poslova, odnosno radova koji će se finansirati u tekućoj godini;
- 2) spisak dokumentacije koja se prilaže uz prijavu za dodelu sredstava po vrstama poslova, odnosno radova;
- 3) rok za podnošenje prijave za dodelu sredstava;
- 4) posebne uslove za pojedine vrste poslova, odnosno radova.

Pravo na dodelu sredstava putem ovog konkursa ima lice koje podnese prijavu na konkurs za dodelu sredstava i u isto vreme ispunjava i određene uslove. To lice mora biti sopstvenik i korisnik šumskog zemljišta, ili zemljišta namenjenog za pošumljavanje. Podnosilac prijave može biti i pravno lice ako je sa sopstvenikom, odnosno korisnikom zemljišta zaključilo ugovor o izradi i realizaciji projekta i programa radova, kao i naučnoistraživačka ustanova ako za predmet istraživanja ima oblast šumarstva ili pravno lice koje se bavi razvojno-istraživačkim radom, edukacijom i promocijom.

Uz prijavu za konkurs, podnosilac zahteva prilaže i određenje programe, odnosno projekte koji mogu biti:

- programi zaštite šuma od bolesti i štetočina, pošumljavanja, podizanja plantaža i intenzivnih zasada, melioracije, nege i održavanja šumskih zasada, proizvodnje šumskog semena i sadnog materijala, razvojno-istraživačke i programe edukacije i promocije;
- projekti gradnje, rekonstrukcije i sanacije šumskih puteva, gradnje mostova na trasi šumskih puteva, izgradnje i održavanja vodozahvata i stacionarnog rezervoara za vodu, izgradnje protivpožarnih osmatračnica i gradnje i održavanja protivpožarnih pruga.

U Pravilniku se od 6. do 16. člana navode posebni uslovi i ograničenja prilikom izrade programa i projekata u gore navedenim oblastima.

Pravilnikom o bilansu šumskog reproduktivnog materijala ("Sl. glasnik RS" br. 46/2011) propisuju se bilansi šumskog reproduktivnog materijala, koji sadrže:

- 1) vrste šumskog drveća koje se koriste ili će se koristiti za podizanje i obnavljanje šuma u Republici Srbiji u periodu od narednih pet godina, a koje se utvrđuju na osnovu podataka iz planske dokumentacije gazdovanja šumama, kao i drugih planskih dokumenata kojima se propisuje podizanje i obnavljanje šuma;
- 2) količine semena šumskog drveća koje se nalaze na zalihama kod registrovanih dobavljača šumskog reproduktivnog materijala;
- 3) količine sadnog materijala šumskog drveća koje se nalaze u proizvodnji, prikazane po starosti, kategoriji i načinu proizvodnje;
- 4) količine šumskog semena i šumskog sadnog materijala potrebne za podizanje i obnavljanje šuma u Republici Srbiji u periodu od pet godina koje se utvrđuju u odnosu na vrste šumskog drveća, kategorije reproduktivnog materijala i regione provenijencije, a na osnovu podataka iz:
 - programa razvoja šumarstva na teritoriji Republike Srbije i autonomne pokrajine,
 - planova razvoja šumskih područja, odnosno nacionalnih parkova,
 - osnova gazdovanja šumama,
 - poljoprivrednih osnova i godišnjih programa zaštite, uređenja i korišćenja poljoprivrednog zemljišta,
 - drugih planskih dokumenata kojima se propisuje podizanje šuma.

Bilans šumskog reproduktivnog materijala se vodi u elektronskoj formi i može se naći na internet stranici ministarstva koje je nadležno za poslove šumarstva.

Pravilnikom o šumskom redu ("Sl. glasnik RS" br. 38/2011) bliže se određuje način sprovođenja šumskog reda. Šumski red je stanje šume koje daje uslove za njeno održavanje, obnavljanje i unapređivanje. Pod ovim se naročito podrazumeva zaštita od šumskih požara, biljnih bolesti i štetočina, kao i zaštita šumskog zemljišta od uticaja erozivnih procesa.

Održavanje šumskog reda podrazumeva i racionalnu eksploataciju šuma, u smislu seče stabala. Ona se mora vršiti na način da se u najmanjoj mogućoj meri oštećuju okolna stabla, ostali delovi flore i faune, ali i tako da se spreči bilo koja mogućnost zagađivanja zemljišta gorivom ili motornim uljima.

PRIMENA PROPISA

Zakonom o šumama propisano je da 70% sredstava ostvarenih od naknade za korišćenje šuma i šumskog zemljišta pripada Republici Srbiji dok ostatak pripada lokalnim samoupravama, kao prihod njihovog budžeta.

Međutim, zakonom koji uređuje budžetski sistem ovo pitanje uopšte nije regulisano. Dostupni izvori (prakse pojedinih lokalnih samouprava) kazuju da značajan broj lokalnih samouprava ne izrađuje Program korišćenja sredstava naknade za korišćenje šuma i šumskog zemljišta.

Uočava se da pojedini propisi nisu u skladu sa propisima u oblasti šumarstva. Takvi su propisi kojima se reguliše planiranje i izgradnja. Za potrebe ove analize fokus će biti na taksama (naknadama) za promenu namena šumskog zemljišta i tretmana šumskih kultura na parcelama na kojima je ovo zemljište prenamenjeno u građevinsko. Propisima u oblasti šumarstva normirano je da se kod promene namene šumskog zemljišta u građevinsko plaća naknada u vrednosti desetostruke vrednosti šume. Regulativom u oblasti izgradnje međutim, navedene takse se ne naplaćuju kod zemljišta kod kog je prenamena izvršena ranije (1992 godina), bez obzira na činjenicu što je

navedeno zemljište i dalje po kulturi šumsko. Dakle, postoji sporenje u praksi, da li za građevinsko zemljište, koje je po kulturi šuma, investitor ima obavezu plaćanja navedene naknade ili je oslobođen plaćanja iste ukoliko se radi o parcelama koje su po ranijim propisima već konvertovane u građevinske.

Iz ugla upravljanja ovim zemljištem problem je još veći jer je nejasno da li su šumske sastojne na građevinskim parcelama na bilo koji način zaštićene od nekontrolisane seče. Iz ugla planiranja i izgradnje, sudbina ovakvih šuma zavisi od projektne dokumentacije. To dovodi do masovnog uništavanja šumskih sastojni, bez ikakve kontrole od strane šumarske inspekcije. Tipičan primer je skorašnje uništavanje jedine kolonije jela na Divčibarama u toku pripremnih radova na izgradnji sportskog centra.

Dostupne studije slučaja (čiji broj je ograničen) ukazuju i na probleme u primeni i realizaciji planova i osnova u oblasti gazdovanja šumama. Objektivne prepreke (kod teško dostupnih lokacija) vezane su npr. za nepostojanje odnosno neodržavanje šumskih puteva, što uslovljava masovnu seču gde putevi postoje i zapuštanje šuma u nepristupačnim područjima.

Subjektivni problemi, između ostalog, vezani su za zloupotrebe u upravljanju šumama i neadekvatnoj inspekcijskoj kontroli. Flagrantni primeri eksploatacije (zapravo uništavanja) pod izgovorom nepostojećih požara (na primer) izlaze izvan okvira nemara i direktno se odnose na vršenje krivičnih dela, katkad sa elementima organizovanog delovanja u cilju vršenja krivičnih dela. Činjenica da je malo ili nema sudskih epiloga u ovakvim stvarima, ne govori o nepostojanju izvršenja krivičnih dela već više o prikrivanju i nepostupanju nadležnih državnih organa u takvim situacijama.

ULOGA JAVNOG PREDUZEĆA ZA GAZDOVANJE ŠUMAMA

Javno preduzeće "Srbijašume" predstavlja ogroman, samodovoljan i (kvazi) samokontrolišući sistem, koga objektivno nema ko efikasno i efektivno da kontroliše. Po oceni autora, JP "Srbijašume" ima takav monopol i silu upravljanja ovim prirodnim resursom da ne postoji dovoljno jaka inspekcijaska sila, takve moći da može efikasno i efektivno vršiti inspekcijsku kontrolu nad ovim preduzećem. Parapolitički karakter ovog javnog preduzeća (deo političkih kvota, deo postizbornih kolača, primarni politički uticaj na izbor kadrova itd.) čine ga teško dodirljivim za svaki vid efikasnog nadzora i kontrole. Utoliko propisi koji su omogućili ovakav sistem trpe sistemsku kritiku i svakako ne odgovaraju potrebama jednog uređenog pravnog sistema, kakav naš pravni sistem još uvek nije.

ANTIKORUPCIJSKE POLITIKE – INSTRUMENTI ZAŠTITE OD NELEGALNE EKSPLOATACIJE PRIRODNIH RESURSA

Horizontalno zakonodavstvo

Dometi horizontalnog zakonodavstva u ovoj oblasti su ograničeni.

Učešće javnosti u procesu donošenja odluka i pristup informacijama od javnog značaja

Propisi u oblasti šumarstva, rudarstva i voda ili ne regulišu ili neadekvatno uređuju pitanje učešća javnosti. Ostaje primena krivnih propisa : Zakon o zaštiti životne sredine, Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu, Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Zakon o planiranju i izgradnji (u ograničenom segmentu izlaganja planova i programa na javni uvid), Zakon o zaštiti od nejonizujućeg zračenja (ograničeno, kod izrada studija osetljivosti) i Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

Primena Zakona o proceni uticajana životnu sredinu svakako daje najefikasnije mogućnosti zainteresovanoj javnosti da posredno utiče na aktivnosti u oblasti šumarstva i eksploatacije nemetalnih ruda. Slabosti u praksi tiču se nedovoljnog učešća javnosti u postupcima, svakovrsnim uticajima investitora na izrađivače studija ali i obrađivače predmeta, povredama postupka procene uticaja koje su više pravilo nego izuzetak (prevashodno u interesu investitora) i sl. Uloga nevladinih organizacija koje se bave životnom sredinom, ljudskim pravima, borbom protiv korupcije i sl. u postupku procene uticaja na životnu sredinu mogla bi biti od presudnog značaja za zakonito vođenje ovih postupaka- posebno u postupku izdavanja vodnih dozvola (kada je potrebna procena uticaja) ili za investicije u šumskim područjima koja su kao zaštićena prirodna dobra pod nekim vidom zaštite.

Instrumenti pristupa informacijama od javnog značaja (počev od pozitivno pravnog regulatornog okvira, do neposredne primene Arhuske konvencije) bi mogli biti znatan pritisak javnosti na administrativne organe, organizacije i operatere (posebno kada su to javna preduzeća, koja potpadaju pod ingerencije ovih propisa) i dovesti do zakonitijeg i pravilnijeg rada organa i stranaka u postupcima. U ovoj oblasti uloga civilnog sektora treba da ima primat. Na žalost, nedovoljni kapaciteti nevladinih organizacija predstavljaju ograničavajući faktor u značajnijoj primeni ovih propisa, što pogoduje netransparentnosti, prikriivanju, okončavanju nezakonitih postupaka i njihovom dovođenju do stanja konačnosti i pravnosnažnosti, bez mogućnosti pobijanja pred upravnim i sudskim organima.

Naknadešteta u životnoj sredini iotklanjanje šteta u životnoj sredini

Neperfektuiran pravni sistem u oblasti eksploatacije rečnih nanosa i upravljanja šumama, nedovoljna obučenost državnih službenika, zloupotrebe u primeni prava itd. nemonovno dovode do šteta u životnoj sredini, odnosno prirodnom resursu. Regulatorna, koja je u procesu transformacije i harmonizacije za EU, međutim, dovodi do nerazumevanja nekih pojmova, koji iako jezički slični, ne regulišu iste životne i pravne situacije.

Naknade (materijalne) štete je tradicionalni pravni instrument, regulisan propisima obligacionog karaktera, i uređuje oblast naknade pričinjene materijalne štete licu koje je od strane štetnika takvu štetu pretrpelo. Po tom opštem načelu, ko drugome pričinu štetu dužan je naknaditi je ili stvar vratiti u pređašnje (neoštećeno) stanje.

Kod šteta prema životnoj sredini, od skora je u upotrebi i pojam “otklanjanja šteta prema životnoj sredini”. Ovaj pravni instrument, koji u Srbiji još nije zaživeo, suštinski nema nikakvih dodirnih tačaka sa prethodnim pojmom “naknade štete” u obligaciono- pravnom značenju. Radi se o sistemu

(bitno vezanom za oblast osiguranja od šteta) prevencije i/ili sanacije tzv. "istorijskih" i masivnih šteta i događaja, čije otklanjanje nije moguće po načelima obligacionog prava. Stoga je uspostavljen sistem, u okvirima upravnog postupka (još jedna razlika u odnosu na sudski postupak za naknadu štete) kojim se određene kategorije operatera (zapravo zagađivača) po delatnostima obavezuju da prate stanja životne sredine, obavestavaju o neposrednim pretnjama štetom ili o nastupanju štete prema životnoj sredini, preduzimaju hitne radnje radi sprečavanja nastanka štete, otklanjanja štete, postupaju po upravnim aktima nadležnih organa u posebnom postupku itd.

Pojam otklanjanja štete prema životnoj sredini, s obzirom da nije deo pozitivno pravnog sistema Srbije, do daljnjeg, ne bi trebao biti predmet posebnog interesovanja javnosti, niti nada u neki novi posebno efikasan model rešavanja problema oštećenja ili uništenja prirodnih resursa Srbije.

Krivično-pravni aspekt

Neadekvatna i nepotpuna zakonska rešenja, nedovoljni kapaciteti državne uprave, zloupotrebe u primeni propisa i kršenje propisa imaju i svoju krivično pravnu posledicu. Minimalni broj krivičnih postupaka i još manji broj krivično pravnih osuđujućih ishoda deluje neprirodno u odnosu na sve što je napred istaknuto a odnosi se na probleme u oblasti primene prava u eksploataciji mineralnih sirovina i šuma. Razloga za ovaku disproporciju je više, a ukazaće se na neke po oceni autora primarne:

- sudovi organizaciono i stručno nisu osposobljeni za efikasno sprovođenje krivičnih postupaka sa elementom životne sredine. Tu se misli i na stručnu i organizacionu osposobljenost tužilaštava i policije koji sprovode tužilačku istragu i istražne radnje;
- načelno, primetna je kolizija između krivičnog propisa koji propisuje određena krivična dela (krivično delo sa svojim bitnim elementima) i blanketne norme sadržane u sektorskom propisu u oblasti životne sredine;
- uvrežen stav o minornosti društvene opasnosti vršenja krivičnih dela protiv životne sredine;
- postojanje političkih pritisaka na nadležne organe postupka- posebno kada se radi o delima koja bi se mogla pripisati odgovornim licima u javnim preduzećima, državnim službama, ekonomski moćnim privrednim subjektima, stranim preduzećima...
- korupcija.

Krivični zakonik RS sadrži posebnu oblast " Krivična dela protiv životne sredine" propisujući 18 krivičnih dela. Od značaja za ovu analizu , u obzir dolaze sledeća krivična dela: Zagađenje životne sredine (član 260), Nepreduzimanje mera zaštite životne sredine (član 261), Protivpravna izgradnja i stavljanje u pogon objekata i postrojenja koja zagađuju životnu sredinu (član 262), Oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (član 263), Oštećenje životne sredine (član 264), Povreda prava na informisanje o stanju životne sredine (član 268), Pustošenje šuma (član 274), Šumska krađa (član 275).

Ne samo ovakva krivična dela, bitna obeležja radnji vezanih za nezakonitu eksploataciju šuma i rečnih nanosa mogla bi se kvalifikovati i kao krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine i to: Izazivanje opšte opasnosti (član 278), Oštećenje brana, nasipa i vodoprivrednih objekata (član 282) i krivično delo neotklanjanje opasnosti (član 285).

U odnosu na nezakonitosti u vođenju postupaka od strane državnih službenika odnosno, službenih lica nadležnih organa, radi se o elementima izvršenja krivičnih dela protiv pravosuđa i službene dužnosti i kao primer: Neprijavljanje krivičnog dela i učinioca (član 332), Sprečavanje ili ometanje dokazivanja (član 336), Zloupotreba službenog položaja (član 359) i Nesavestan rad u službi (član 361 KZ).

Dakle, krivično zakonodavstvo daje jasne smernice i mogućnosti državnim organima gonjenja (sva navedena krivična dela gone se po službenoj dužnosti) da istražuju i procesuiraju lica za koja postoji

sumnja da si izvršioi navedenih krivičnih dela. Dublja istraživanja mogu dati jasnije odgovore na pitanje zbog čega u Srbiji gotovo da nema prakse u procesuiranju ugrožavanja sa elementima životne sredine.

POLICY BRIEF

PRIRODNI RESURSI I KORUPTIVNE PRAKSE:

ANTIKORUPCIJSKE POLITIKE U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Autori : Miroslav Mijatović, Ksenija Bošković i Nataša Milivojević

Efikasne antikorupcijske politike u oblasti zaštite životne sredine važan su uslov u dostizanju standarda EU iz Poglavlja 27

Građani Srbijetrpe veliku štetu neresavanjem pitanjaživotne sredine. Loše ekološke politike direktno utiču i na loš kvalitet života građana, a jedan od načina da se stanje u ovoj oblasti popravi je usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa standardima EU.Poslednje procene govore da će Srbiji u procesu ispunjenja standarda za Poglavlje 27 biti potrebno oko 15 milijardi eura. Iz fondova EU u najoptimističnijim prognozama, Srbija može očekivati pomoć od 3-5 milijardi evra, dok se ostatak novca za prilagođavanje evropskim standardima mora pronaći iz drugih izvora. Radi se o iznosu koji predstavlja skoro trećinu ukupnog godišnjeg bruto društvenog proizvoda Srbije.

Iako je Srbija započela sveobuhvatnu reformu pravnog okvira koja se tiče pregovora za Poglavlja 23 i 27, antikorupcijske politike u oblasti zaštite životne sredine nisu trenutno u fokusu usklađivanja sa pravnim normama Evropske unije. Sa druge strane, štete koje Srbija trpi u oblasti nelegalne eksploatacije prirodnih resursa mere se milijardama eura na dugoročnom nivou, što svakako ostavlja negativne posledice i na kvalitet života građana.

Pravni sistem Srbije je nepotpun i neefikasan u borbi protiv zloupotrebe eksploatacije prirodnih resursa

Načelno se može konstatovati da Srbija ima pravni okvir u oblasti eksploatacije prirodnih resursa u okvirima regulative u oblasti šuma, rudarstva, zaštite i upravljanja vodama i životne sredine. Nažalost, razlozi političke prirode kao što su sporna podela sektora voda između ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede i ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine koja je posledica pretenzija na ovako bitan resurs, a suštinski su ekonomske prirode (finansijski kolač od ubiranja fiskalnih i parafiskalnih prihoda u ovoj oblasti) godinama unazad su uslovljavali kašnjenje u izradi najbitnijih zakonskih akata, kakav je sigurno Zakon o vodama, koji je godinama, gotovo deceniju, stajao u fazi nacрта. Današnja podela sektora voda samo je kompromis, a ne suštinsko i održivo rešenje. Ovi razlozi utiču i na rešenja koja na neodgovarajući način uređuju određena pitanja eksploatacije prirodnih resursa.

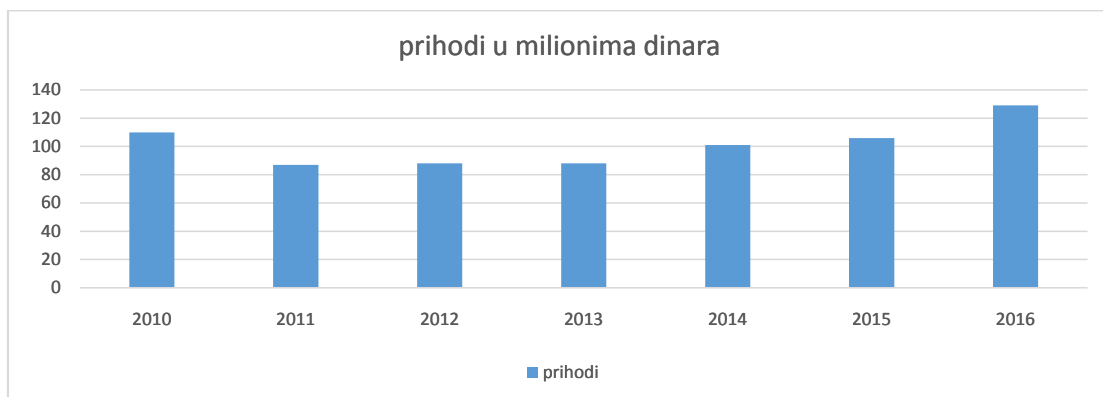
Zakonom o šumama propisano je da 70% sredstava ostvarenih od naknade za korišćenje šuma i šumskog zemljišta pripada Republici Srbiji dok ostatak pripada lokalnim samoupravama, kao prihod njihovog budžeta. Međutim, zakonom koji uređuje budžetski sistem ovo pitanje uopšte nije regulisano.

Kada su u pitanju uporedna zakonska rešenja u okruženju, u Crnoj Gori ovaj odnos obrnuto je proprcionalan našem, pa se tako 70% ostvarenih prihoda od eksploatacije šuma sliva u lokalne budžete.

Dostupni izvori (prakse pojedinih lokalnih samouprava) ukazuju da značajan broj lokalnih samouprava ne izrađuje Program korišćenja sredstava naknade za korišćenje šuma i šumskog zemljišta. Istraživanje je pokazalo i da većina lokalnih samouprava ne ostvaruje prihode od eksploatacije šuma, ali i prenamene šumskog i poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.

Uprkos neznatnom uvećanju prihoda od eksploatacije prirodnih resursa, istraživanje udruženja „PAKT“ iz Loznice i „Rzav“ iz Arilja je pokazalo brojne propuste u sistemu kontrole eksploatacije prirodnih resursa i poštovanja važećih zakonskih odredbi

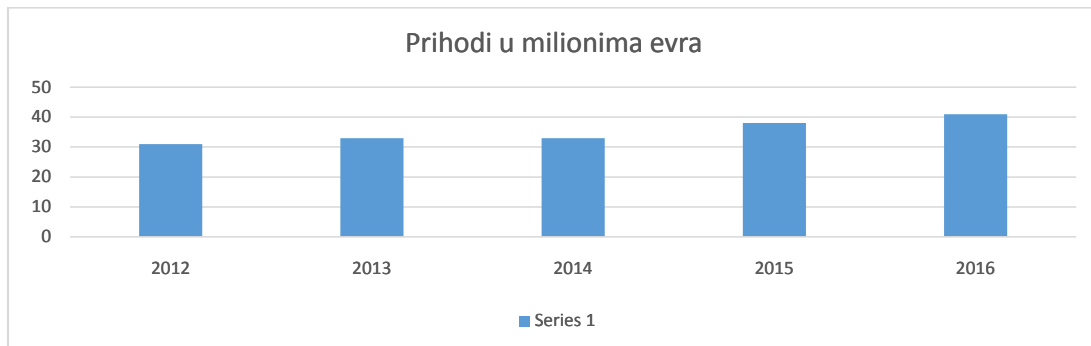
U posmatranom periodu 2010-2016 godina Srbija je ostvarila 1.504.417.135 rsdprihoda od naknada za eksploataciju peska i šljunka, što je nešto više od 12,3 miliona evra.

Pregled prihoda Budžetskog fonda za vode od eksploatacije šljunka za period 2010-2016 godina

U ovom periodu na teritoriji Grada Loznice izdato je 11 dozvola za 6 preduzeća i preduzetničkih radnji. Od 2010. godine za 11 izdatih vodnih saglasnosti odobren je iskop 523.918,88 kubnih metara šljunka, a Direkciji su eksploatatori prijavili i platili iskopanih 137.841 m³-što je tek četvrtina odobrene količine. *Ako uzmemo u obzir da na teritoriji Republike Srbije 15 inspektora kontroliše eksploataciju šljunka i peska, a koji pored toga imaju i druga zaduženja, te s' toga možemo izvesti zaključak da situacija nije bolja ni u ostatku Srbije, dolazimo do poražavajućeg podatka da je država Srbija i budžet Republike izgubio u periodu 2010-2016 blizu **36 miliona evra**.* Pored republičkog budžeta i lokalne samouprave ostaju uskraćene za sredstva od prenamene poljoprivrednog zemljišta. U toku monitorisanog perioda, dve od jedanaest dozvola za eksploataciju nisu pred lokalnim nadležnim organima sproveli proces prenamene poljoprivrednog zemljišta i na taj način uskratili su lokalni budžet za određeni novčani prihod. Ovakav vid zloupotrebe nije bio predmet interesovanja niti republičkih ni lokalnih inspekcijских organa.

Sa druge strane, u periodu 2012-2016 godina, prema podacima JP „Srbijašume“ ostvareni su prihodi od eksploatacije šuma u visini od oko 178 miliona evra.

Pregled prihoda JP „Srbijašume“ od eksploatacije šuma za period 2012-2016 godina

Poražavajući je podatak da u strukturi prihoda JP „Srbijašume“ prihod od prodaje drvnih proizvoda čini skoro 90% ukupnih godišnjih prihoda, da se on uvećava iz godine u godinu, dok je procenat pošumljenosti Srbije (27%) daleko ispod proseka Evropske Unije (47%). Nisu dovoljno istraženi i sumnjivi slučajevi požara gde se u čak desetinama hektara razlikuju izveštaji JP „Srbijašuma“ i Sektora za vanredne situacije. Prema ustaljenoj praksi, drvna masa sa opožarenih površina se prodaje po drastično umanjenim cenama od tržišne vrednosti.

Svi problemi na jednom mestu...

- Izdavanje vodnih dozvola u postupku u kome stranka uz zahtev ne priloži svu potrebnu dokumentaciju;
- Odlučivanja o potrebi izrada studija uticaja na životnu sredinu na osnovu očigledno neistinitih podataka;
- Nepoštovanje stručnih standarda u tehničkoj odnosno projektnoj dokumentaciji;
- Nedostatak adekvatne inspeksijske kontrole i nadzora;
- Netransparentnost u postupcima izdavanja dozvola;
- Nepoštovanje propisanih vodnih uslova od strane eksploatatora na terenu;
- Javno preduzeće „Srbijašume“ kao samokontrolišući sistem, koga objektivno nema ko efikasno i efektivno da kontroliše;
- Neusklađenost metodologija prilikom izveštavanja o šumskim požarima JP „Srbijašume“ i Sektora za vanredne situacije;

Zaključci

- Primena prava u oblasti eksploatacije peska i šljunka daleko zaostaje za nedovoljno dobrom regulativom u ovoj oblasti;
- Pravni okvir je nedovoljno regulisan i nesposoban da spreči zloupotrebe u primeni propisa u oblasti eksploatacije šljunka i peska. Pojedinačna zakonska rešenja olakšavaju kršenje propisa, odnosno omogućavaju operaterima da, na osnovu ovlašćenja koja su propisana zakonom krivotvore podatke o eksploataciji, bez efikasne kontrole i sankcionisanja takvog ponašanja;
- Ekstremno veliki broj spornih eksploatacija i izostanak inspeksijske reakcije i sankcija, rađa osnov za sumnju u neku vrstu povezanosti ili uticaja (političke i ekonomske) investitora na organe državne uprave, posebno inspeksijske organe;

- Enormne finansijske koristi od ove vrste eksploatacije, i uočene sumnje u nezakonitosti u radu organa državne uprave, stručnih organizacija i inspeksijskih organa, neobrazložena centralizacija ovlašćenja u oblasti eksploatacije mineralnih sirovina itd. mogu biti neograničeni izvor korupcije po vertikali - od nadležnog ministarstva, preko stručne ustanove, organa lokalne samouprave sve do inspeksijskih organa. Profiti koji se potencijalno nezakonito stižu na ovaj način imaju potencijal da zadovolje sve učesnike u ovom koruptivnom lancu i za investitora obezbede i dalje enorman profit, sa posledicom uništavanja prirodnih resursa i životne sredine.
- Neadekvatna primena Zakona o šumama i netransparetnost raspodele sredstava ostavljenih od naknade za korišćenje šuma i šumskog zemljišta dovodi do situacije da se šumski fond osiromašuje, a prihodi JP „Srbijašume“ od prodaje drvnih proizvoda uvećavaju na očiglednu štetu održivog razvoja i zaštite životne sredine;
- Brojni propusti prilikom izveštavanja o šumskim požarima i neusklađenost metodologija izveštavanja, plodno su tlo za zloupotrebe prilikom prodaje opožarenog drveta;

PREPORUKE :

Sveobuhvatna primena antikorupcijskih politika u oblasti zaštite životne sredine podrazumeva primenu sledećih mera :

- Nametanje antikorupcijskih politika u oblasti zaštite životne sredine na agendu pregovaračkog Poglavlja 23 i nove Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije

Dosadašnja Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije za period 2013-2018 godina koja u svojoj sadržini ima sektorski pristup, ne prepoznaje rizike od korupcije kada je u pitanju zaštita životne sredine. Zadatak svih zainteresovanih strana je da u narednom periodu potenciraju na sektorskom pristupu korupciji u oblasti zaštite životne sredine kada je u pitanju izrada nove Nacionalne strategije i pratećeg Akcionog plana. Važno je potencirati i reviziju Akcionog plana na godišnjem nivou, kako bi se dala mogućnost zainteresovanim organizacijama civilnog društva i javnosti da na godišnjem nivou procenjuju ostvarenja u primeni, ali i predlažu korektivne mere.

- Jačanje horizontalnog zakonodavstva u cilju sprovođenja antikorupcijski politika u oblasti zaštite životne sredine

Propisi u oblasti šumarstva, rudarstva i voda ili ne regulišu ili neadekvatno uređuju pitanje učešća javnosti. Ostaje primena krivnih propisa (Zakon o zaštiti životne sredine, Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu, Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Zakon o planiranju i izigradnji (u ograničenom segmentu izlaganja planova i programa na javni uvid), Zakon o zaštiti od nejonizujućeg zračenja (ograničeno, kod izrada studija osetljivosti) i Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Primena Zakona o proceni uticajana životnu sredinu svakako daje najefikasnije mogućnosti zainteresovanoj javnosti da posredno utiče na aktivnosti u oblasti šumarstva i eksploatacije nemetalnih ruda. Slabosti u praksi tiču se nedovoljnog učešća javnosti u postupcima, svakovrsnim uticajima investitora na izrađivače studija ali i obrađivače predmeta, povredama postupka procene uticaja koje su više pravilo nego izuzetak (prevashodno u interesu investitora) i sl.

- Donošenje Zakona o naknadi štete u životnoj sredini i otklanjanu šteta u životnoj sredini

Neperfektuiran pravni sistem u oblasti eksploatacije rečnih nanosa i upravljanja šumama, nedovoljna obučenost državnih službenika, zloupotrebe u primeni prava itd. neminovno dovode do šteta u životnoj sredini, odnosno prirodnom resursu. Regulatorna, koja je u procesu transformacije i harmonizacije za EU, međutim, dovodi do nerazumevanja nekih pojmova, koji iako jezički slični, ne regulišu iste životne i pravne situacije ("otklanjanja šteta prema životnoj sredini").

- Poboljšanje nepotpunih zakonskih rešenja u krivično-pravnoj praksi kada je u pitanju zaštita životne sredine

Neadekvatna i nepotpuna zakonska rešenja, nedovoljni kapaciteti državne uprave, zloupotebe u primeni propisa i kršenje propisa imaju i svoju krivično pravnu posledicu. Minimalni broj krivičnih postupaka i još manji broj krivično pravnih osuđujućih ishoda deluje neprilodno u odnosu na sve što je napred istaknuto a odnosi se na probleme u oblasti primene prava u eksploataciji mineralnih sirovina i šuma. Neki od razloga su : sudovi organizaciono i stručno nisu osposobljeni za efikasno sprovođenje krivičnih postupaka sa elementom životne sredine, kolizija između krivičnog propisa koji propisuje određena krivična dela (krivično delo sa svojim bitnim elementima) i blanketne norme sadržane u sektorskom propisu u oblasti životne sredine, uvrežen stav o minornosti društvene opasnosti vršenja krivičnih dela protiv životne sredine, postojanje političkih pritisaka na nadležne organe postupka i na kraju i sama korupcija.

PRIRODNI RESURSI I KORUPTIVNE PRAKSE –

Analiza antikorupcijskih politika u oblasti zaštite životne sredine sa studijama slučaja

Izdavač

Podrinjski Antikorupcijski Tim – Loznica

www.pakt.org.rs

Za izdavača

Miroslav Mijatović

Urednik

Ksenija Bošković

Pripremili

Miroslav Mijatović

Ksenija Bošković

Nataša Milivojević

Sreten Đorđević

ISBN 978-86-900092-0-6

CIP - Каталогизacija у публикацији -

Народна библиотека Србије, Београд

502.14(497.11)

352.07:502.14(497.11)

332.142.4:343.35(497.11)

PRIRODNI resursi i koruptivne prakse / [pripremili Miroslav Mijatović

... [et al.]. - Loznica : Podrinjski antikorupcijski tim, 2017 (Loznica :

Pergament print). - fotogr. - 45 str. ; 24 cm

"Publikacija je deo projekta 'Civilno društvo za unapređenje pristupanja

Srbije Evropskoj uniji'..." --> nasl. str. - Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-900092-0-6

1. Мijatовић, Мирослав [приређивач, сакупљач]

а) Животна средина - Правна заштита б) Локална самоуправа - Животна средина - Србија в) Природни ресурси - Коришћење - Злоупотреба - Србија
COBISS.SR-ID 247141388

Tiraž 1000 primeraka

Priprema i štampa

PERGAMENT PRINT-Loznica